Rédaction
de la Revue arménienne HANTES
au Couvent des R.R. P.P. Méchitharistes
à VIENNE
VII Mechitharistengasse

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՐՑ ՏԱՐԻ

94

ԹԻՒ 7 — ԱՊՐԻԼ 15

ԽՄԲԱԳԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ
Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՉՄԻՒՌՆԻԱ
ՏՊԱԳՐ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես	
Հին եւ Նոր Տարեցոյց	201	Ս. Յ. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ
Իմ Մանկական Յիշատակներէս	211	Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ
Հասգիւղ առ. Սահակ Փեշտիմալճեան	216	Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
Ջառաճցաճք	218	ՍՏՈՒԵՐ
Ուսանողական կեանքէ ի Շիքակոյ	219	Ն. Յ. ԳԱՍԱՊԵԱՆ
Ջատկական Հաւկիթներ	220	ԹՕՆԻ ՔԷԼԼԷՆ
Տարեդարձ Որբանոցի Հոգ.–Որբախնամ Ընկերուհեաց	223	Շ. Մ.
Շնորհակալիք	227	
Թղթակցութիւն	228	ՇԱՇՆՈՒՐ
Լրաբեր	231	ԽՄԲ.
Լրաքաղ	232	Շ.
Վրիպակ	232	

ԱՋԴ

Ա*յն բաժանորդներն որ* **Ա. ՄԱՄԼՕՅ** *թիւերն ժամանակին կամ քնաւ չեն ստանար, կ'խնդրուի որ հաճին անմիջապէս իմացնել Խմբագրութեանս. Հակառակ պարագայի մէջ, ո և է գանգատ անընդունելի ու անլսելի պիտի նկատուի։*

Ս. ՍԻՎՐԻՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԷՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

Սոյն համբաւաւոր վաճառատունն՝ ուր կը ծախուին պանազան բամպակեղէն, բրդեղէն, մետաքսեղէն նիւթեր, վաղուց կը վայելէ ոչ միայն Իզմիրի ամէն հասարակութեանց համարումն, այլ և իր բոլոր գաւառային յաճախորդներուն վստահութիւնը որ արդէն քալէ դնահատած են իր ապրանաց ընտրութեան, տոկունութեան, լաւութեան, չափերու ճշտութեան և դիներու անհամեմատ չափաւորութեան պատճառաւ. այնպէս որ մինչ դոհ մնացած և սոյն վաճառատունը պատուած են իրենց յանձնարարութեամբ։ Ինչպէս յարդ նոյնպէս և այսուհետև Սիվրիսարեան վաճառատունն պատրաստ է միևնոյն պիւրութիւններն ընծայել տեղւոյս յաճախորդներուն, և յատկապէս գաւառանոց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ վերոյիշեալ առաւելութեանց վրայ։ Պարտին վստահ լինել թէ իրենց յանձնարարութիւններն դրամ կամ գործակատարներու միջնորդութեամբ, ամենայն ճշտութեամբ ու փութով պիտի կատարուին։ Ընտրակոյս գաւառացի և տեղացի նոր յաճախորդներ պիտի փութան, անձամբ դիմելով փորձել, ապրանաց գերազանցութիւն, Սիվրիսարեան ընկերակից մերձաւորներու մէջ՝ որ կը գտնուին՝

Ա.չէ – Եօթնիկ կաղնակէ փոպոյեն մեծ վեպէր խանէ սպին։

Ընդունք որ կ'վախտաքին իրենց երկերն թերթիս մէջ ծանուցուած տեսնել, կ'խնդրուին որ երկերկու օրինակ իմբազրութեանս հասցնեն։

ԱՆԿԱՕ–ԻՍԹԸՐՆ

ՓՕ–ՕՐԷՐԱԹԻՃ ՓՕՄԲԱՆԻ, ԼԻՄԻԹԸՏ

Ժրանկաց Ֆոռ

Պատիւ ունինք ծանուցանել մեր Պատ. Յաճախորդներուն և Արդյ Հասարակութեան թէ՝ անցեալ Շաբաթ օրուանէ, 16/28 Մարտ, սկսեալ ի վաճառ դրած ենք վերջերս նախկին ՓՕՆԹՈՒԱՐ ԲԱՐԻԶԻՆԻ մնացած անային այլ և այլ առարկաներ, ինչպէս՝ սաներ, ջրամաններ, տապակներ, սեղանի ճինապակեայ սպասներ, թէյի սպասներ, եւն, եւն և մեր ուսեստի ճիւղին մի քանի առարկաները, ինչպէս՝ պահածոյք, աղկերք, մանանեխ, ֆոռըշինէր, եւն, եւն:

Նաև պիտի շարունակուի մեծապատկերին, բրդեղէնի և բամպակեայ կտաւեղէններու վաճառահանդէսը, որպէս զի ամառուան եղանակի յատուկ գալիք նոր ապրանքներու պէղ պատրաստուի:

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՒԵՈՆ

(L'UNION)

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐԳԱՀԱՏ ԴԷՄ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1828 Ի Ն

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՓԼՈՒԽ Ե ՊԱՀԵՍՔԻ Ֆր. $2,000,000

ԻՒՆԻՕՆ սպահովագրական ընկերութիւնս նկատելով որ Անգլ. ընկերութիւնները իրենց արդի սակագինէն 30էն 50 0/0 զեղչ մը կ'ընեն, պատիւ ունի ծանուցանելու իւր բազմաթիւ յաճախորդներուն և արդյ Հասարակութեան թէ պատրաստ է շնորհել յաւելուածական 20 0/0 զեղչ մը այն գումարին վրայ զոր Անգլ. ընկերութիւնները կ'ստանան իրենց սովորական 30 0/0 զեղչը ընելէ յետոյ:

ԺԱՆ Բ. ՊՕՍԿՕՎԻՉ
JEAN P. BOSCOWICH
Ընդհանուր Գործակալ Զմիւռնիոյ

ԲՕԼԷՄՈՍԻ

(Ο ΠΟΛΕΜΟΣ)

ՎՃԱՌՈՒՏԱՆ ՄԷՋ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Բօլէմոսի մեծ մթերանոցներու վարչութիւնը ուղղով Արդոյ Հասարակութեան յայտնել իւր երախտագիտութիւնը հաճելի ըլլալ անոր, քանի որ վերջին մեծ վաճառահանդէսի ժամանակ առաջնութեան և գոհունակութեան այնչափ ապացոյցներ ուսած էր, Զատկի տօնին առթիւ պիտի կազմակերպէ նոր վաճառահանդէս մը

ԻՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՁԵՂՉԵՐՈՎ

Այս արտակարգ վաճառումը կը վերաբերի միայն հետեւեալ դարակներուն։

Դարակ եղանակին վերաբերեալ բուրդէ և մետաքսէ շրջազգեստոյ կերպասեղէնաց՝ իրենց կառնիթիւրներով։ Դարակ՝ երկաթէ և պղնձէ մանր վաճառքներու, որ կը պարունակէ արդուզարդի վերաբերեալ բազմաթիւ առարկաներ, ինչպէս ժանեակ, ժապաւէն, սեղմերան (ֆըրմէ) ծաղիկները, հովհարներ, հովանոցներ եւ։ Դարակ՝ գլխարկներու, փլանել շապիկներու, դուլպաներու, կոաւէ անձեռոցներու, շապիկներու, վոզկապներու եւ։ Դարակ՝ կարասեաց յատուկ կերպասներու, ինչպէս բէվս, դամասկեան կտաւ եւ։ Դարակ՝ եղանակին վերաբերեալ հնդկական կերպասաց և ուրիշ բամպակէ ապրանքներու։ Դարակ՝ ճերմակեղենաց, ինչպէս իրլանտական կտաւներ, պաթիսթա, գալիդօ, վարագոյր եւ։ Դարակ՝ զգեստեղէնաց, այսինքն եղանակին յարմար տղայոց հագուստներ՝ թաղիքէ կամ յարդէ պատշաճ վերարկուներով, պլուզա տիկնանց համար եւ։ Դարակ՝ կանանց, երիկ մարդոց և տղայոց վերաբերեալ կօշիկներու։ Դարակ՝ կանանց յատուկ զարդարուած կամ պարզ յարդէ, թուլիէ եւ վերարկուներու, որք չհնուած են վաթիղեան ձևով։ Դարակ՝ դերձակատան եղանակին պատշաճ փրանճական և անգլիական կերպասներով, որոցմէ չափի վրայ ձևեալ կ'ուսանք երիկ մարդոց հագուստները 60 % աժան գինով, որունք երաշխաւորեալ են իրենց տոկունութեան և վայելչութեան կողմանէ։ Դարակ՝ կտրոններու որք վերջնականապէս ի վաճառ հանուած են և կը ծախուին գրեթէ ոչինչ գիներով։

ժ. Մ. ԴՕՆՏՈՒԼԻՄ ԵԻ ԸՆԿ.

Ամեն անոնք կ'փափաքին հաստատուն և ճաշակաւոր ու միանգամայն խիստ չափաւոր դիներով՝ կազմեալ դրքեր ունենալ Թող դիմեն, 1857ի իվեր հաստատեալ, Եվանկէլիքօն Ցուցնաց ղ պրոշին անցքին ԺՀ Թիւ 8

ԱՒՐ

ԱԹԱՆԱՍ ԱՆԿԷԼԻՏԻՍ

Պ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Հայոց Ազգ Ղազարայ, Բէյօղլի Ծարպրէն, Ընդ 106

Սոյն տեղական գործատունս, որսորդաց վերաբերեալ կաշիէ, ձգախէժէ և թէ՛ լաթէ ամեն տեսակ պէտքերու լաւագոյնը շինելու պատիւն ունի· ամենատաղնիւ որսորդ մը իր քմահաճոյքը համեմատ ո և է խնդրանքի մը անմիջական պատրաստութեամբը մեծ գիւրութիւն պիտի գտնէ· Գաւառներէ ո և է խնդրանք կամ ցուցակ ամենայն ճշդութեամբ կը դրկուի· Մեր ձեռաց արտադրութիւնը ըլլալով ունինք նաև ճամբորդաց մեծ ու փոքր անասուններ, կանանց, դպրոցականաց, փաստաբանաց, դրագրաց, բաղնեաց, ծիծմնյրերու զանազան պայուսակներ, դրամի և սիկարէթի դրամապանակներ, թղթապանակ, զանազան գօտիներ, կապերտ պայուսակներ, և այլն, և այլն·

Յոյս մեծ ունիմ թէ, Ցարգելի Ազգայիններս՝ հայ գործատուն մը բաջալերելու ազնիւ զգացմամբ՝ իրենց պէտքը մեզմէ գոհացնելու պիտի բարեհաճին·

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ ՖԱՆՏԵՐԻՆԻ, յօրինեց Օր· ՍԱԹԻՆԻԿ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆ, ի պէտս ազգային վարժարանաց· Գին 2 ղրշ· տպագր· Պաղտատլեան, Կնգրոնատղին Սմբատ Դաւթեան, Գաղտաքեր խան, Պաճէ-Քափու, կ· Պոլիս·

ԳՐԱՑՈՒԹԱԿ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ կազմեց Վ·Ա·ՀԱՆ Գ· ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ Ա· Տարի 1893, Գին 10 ղրշ· Հրատարակած է Ցուսիվարի տէրն ևս պատկերազարդ, Տարեւան Բաժանորդագրութիւնն է, 10 ղրշ· փոստի ծախքով 12· Կատր 4 ղրշ· իսկ Վարժարանաց և Գրատնաճառաց ձրի կը տրուի·

ԿԻՍԱՄՍԵՕՅ

ԹԴԹ. ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 3 — 15 ԱՊՐԻԼ 1894

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

Զատիկան հայէնները. — Աբեթականքն և Լատինական պարզներու հայէնները։

Զատիկը ընդհանուր քրիստոնէից ամենամեծ տօնն է, որ յաջորդեց Հին Կտակարանի պասեքին։ Երբայեցիք կը տօնեն պասեքը իբրեւ տեսակ ելից յԵգիպտոս։ Քրիստոնեաք կը տօնեն Զատիկը իբրեւ տեսակ փրկութեան հոգւոյ։ Ասոր ակներև է թէ՝ Երբայեցւոց պասեքը մարմնաւոր փրկութեան տօնն է, իսկ քրիստոնէից Զատիկը հոգևոր փրկութեան յիշատակն է, զոր Քրիստոս յարութեամբն ի մեռելոց շնորհեց մարդկային ազգի։ Ս. Առաքեալք պասեքը փոխեցին Զատիկ, և Ս. Թարգմանիչք ժեր պասեք բառը կ'թարգմանեն Զատիկ։ Հին տնտեսութեան պասեքը նախանկար օրինակն էր նոր տնտեսութեան Զատկին,

որ իրագործեցաւ իբրև լոյս՝ փոխանակ սուտերին, իբրև ճըշմարտութիւն՝ փոխանակ նկարին։

Արժան էր որ սոյն հանդիսին տօնն բոլոր քրիստոնեայ աշխարհ նոյն օրը կատարէին չէ թէ տարբեր օրեր, ինչպէս այս տարի՝ Արևմտեանք տօնեցին հինգ եօթնեկօք յառաջ քան զԱրևելեայս։ Սոյն դէպք ուրիշ տարիներ ևս պատահած են և կը պատահին։

Թէ ի՞նչ են այս տարբերութեան պատճառները, որ հին դարերէ ի վեր կայ ու կը մնայ, պիտի ջանամ պարզել ի դոհացումն հետաքրքիր ընթերցողաց, միանգամայն մատնանիշ ընել նորա դարմանը։

Պարտ է գիտնալ թէ՝ նախ քան զՍ. ժողովն Նիկիոյ, որ առաջինն է յերիս տիեզերական Ս. ժողովս, իսպառ անհամաձայն էին քրիստոնեայք Զատկի աւուր մասին, տակաւին չէր որոշուած թէ՝ ո՛ր օր արժան էր տօնել զԶատիկն, ուստի Զատիկն կը տօնուէր տարւոյն այլ և այլ օրերն թէ՛ կիրակի ըլլայ և թէ եօթնեկին հասարակ ո՛ր և է օրերէն մին։ Եւ այս բաւական չէ, զանազան գաւառներու մէջ զանազան օրեր կը տօնուէր Զատիկն իրարու բոլորովին անհամաձայն։

Սոյն խառնակ դրութեան վերջ տալու համար Նիկիոյ Ս. ժողովն, (որ՝ Արիոսի հերետիկոսութիւնը դատապարտելու համար գումարուած էր ի Նիկիա 325 թուականին 318 Ս. Հայրապետաք, յորս էր և մեր Ս. Արիստակէս՝ որդի Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին), հաստատեց հետևեալ չորս որոշ կանոններն.

ա) Պէտք է որ Զատիկը անպատճառ կիրակի օր տօնուի, և ոչ եօթնեկին մէջ ուրիշ ո՛ր և է օր։

բ) Զատկի կիրակին պէտք է լինի տարւոյն առաջին ամսոյ Լուսնին 14 րդ. օրէն անմիջապէս ետքը եկող կիրակին։

գ) Տարւոյն առաջին ամիսն՝ ա՛յն ամիսն է՝ որոյ լուսնի լրումը կը պատահի գարնանային գիշերահաւասարի կա՛մ առաջին օրն, և կա՛մ նոյն գիշերահաւասարէն ետք ամենէ մօտ օրը։

դ) Գարնանային գիշերահաւասարը միշտ հաստատ պէտք է մնայ Մարտի (որ տարւոյն առաջին ամիսն է համապատասխան Երրայեցւոց Նիսան լուսնական ամսոյն,) 21րդ օրը, օր՝ յորում պատահած էր գիշերահաւասարը Նիկիոյ Ս. ժողովոյ գումարման տարին, այն է 325 ին։

Նիկիոյ ժողովոյն սոյն որոշումի օրինաց զօրութիւնն ունեցաւ և ունի համայն քրիստոնէից մէջ, պի ժողովն ընդ նզովիւք կը

փակէ սոյն կանոնաց հակառակ գործողն։ Ուստի Եկեղեցին սկսաւ այնուհետև դիւրահաւասարը պահել ժողովոյն որոշած օրուան մէջ՝ այն է՝ Մարտի 21ին՝ ամենուրեք։ Սոյն նոր և որոշ դրութեան հաստատութեամբն Զատիկ օրն որոշուեցաւ, ամեն օր և է չեղում և տարբերութիւնք բարձան, և միօրինակութիւնն թագաւորեց յամենայն ազգս քրիստոնէից բովանդակ աշխարհի։ Սոյն բարեկարգ դրութիւն կը տևէ յԱրևմտեան քրիստոնեայս մինչև ցարդ։ Իսկ 1582ին Նոր Տարեցոյցի հաստատութեամբն երևան եկաւ նոր տարբերութիւն մի, զոր պարզելու համար պէտք է ուսումնասիրել Նոր Տարեցոյցի հաստատուելուն պատճառներն, յորոց ծագեցաւ Հին Տարեցոյցը նորոգելու, սրբագրելու հարկը։

ՆՈՐ ՏԱՐԵՑՈՒՅՑ

*Նիկիոյ ժողովոյն որոշման համաձայն Զատիկը իր օրին տօնելը 12 դար չարունակելէ ետև, 1582ին Գրիգոր ԺԳ. Պապը նուրբ գննութիւններով կը դիտէր թէ՝ աստղաբաշխական տեսակէտով տարուան ընթացքն 10 օր յետնեալ կը գտնուի, որով և Զատիկն ու Եկեղեցական անշարժ տօնք, և ըստ եղանակաց սահմանադրեալ աղօթք և երգք * խախտեալ են իրենց յատկացեալ օրերէն և 10 օր յետամնայ եղած։*

Այս անկարգութիւն անզգալապէս մտած էր եկեղեցական տարեցոյցին մէջ, առանց դիտութեան Եկեղեցւոյ, հետևանք այն պատճառի՝ որով վրիպած էին աստղաբաշխական տարուոյն չափակիցը յօրինողներն իրենց դիտողութեանց մէջ։ Վեցտասներորդ դարուն մէջ նկատուեցաւ այս կէտ և բազմաղի քննութեամբ ստուգուելով իմացուեցաւ թէ՝ Նիկիոյ ժողովոյ գումարման թուական 325 էն մինչև 1582 տասն օր աւելի հաշուած էին՝ զոր չունէր իրական ժամանակն կամ տարուոյն աստղաբաշխական տևողութիւնն։ Ասոր յառաջ եկած էր զգալի տեղափոխութիւն Զատկի, հետևաբար և այլ տօներու, և եղանակաց աղօթքներու աւուրց։

---

* Հռոմէական Եկեղեցին ունի բաս եղանակաց աղօթքներ, ինչպէս են Հինգ աղօթք եւ այլն։ Եթէ Հին տարեցոյցը չնորոգուէր, ժամանակ պիտի գար՝ յորում Հինգ աղօթքներն պիտի կարդացուէին նաև ամենից հինգուելէ ետև, նոյնպէս եւ այլ աղօթքներու։

Գրիգոր ԺԳ. Պապը Եւրոպիոյ զանազան կողմանց գիտնոց հետ խորհրդակցելէ գլխի՝ ճանաչելով թէ՝ սխալը իրական է, և հետեւութիւնքն ծանր, պարտք համարեց միջոցներ ձեռք առնուլ Զատիկը բերել այն օրուան՝ ուր որ որոշուած էր Նիկիոյ ժողովին, այս նպատակաւ վճռեց հետեւեալ երկու միջոցներն։

ա) Աւելորդ հաշուուած 10 օրերն ղեղչել։

բ) Յաջորդաբար ջնջել ժամանակի այն յաւելուածը՝ զոր դարձածութեան մէջ եղած տարեցոյցը չարունակաբար պիտի բերէր՝ երբ ամբողջ օր մի կազմէր։

Տասն օրուան ջնջումը գործադրեցաւ 1582 ին Հոկտեմբեր, ամսոյ վեցերորդ օրը տասնևվեցերորդ համարելով, հետեւեալ օրը տասնևեօթներորդ ևն։

Յաջորդական յաւելուածներէն յառաջ գալիք օրուան ջնջման համար որոշուեցան որ չորս դարադլուխներէն առաջին երեքը կրեն մի մի օրուան ջնջումը, այսինքն՝ 1700, 1800, 1900, և 2000 դարադլուխներէն առաջին երեքն չլինին նահանջ, կամ մնան հասարակ տարիներ, որով մի օր պակաս պիտի ունենան։ Սոյնը գործադրեցաւ 1700 և 1800 դարադլուխներուն սկիզբն յԱրևմուտս, և պատճառն այս է որ 1700 էն սկսեալ հին և նոր տարեցոյցներու տարբերութիւնն 11 օր էր, և 1800 էն ի վեր 12 օր եղած է, և առաջիկայ 1900 ին 13 օր պիտի լինի, եթէ հին դրութիւնն չարունակուի։

Ուղղուեցան նաև նոր լուսիններու հաշիւները ջնջելով գլխոյ ժամանակին՝ որ աստղագէտներու մէկ վրիպուժն գտած էր։ Այսպէս ահա տարեցոյցը անսխալ ճշդութեան վրացածուեցաւ, որ ուշադրութեան արժանի է։

ՀԻՆ ՏԱՐԵՑՈՑՑԻ ՆՈՐՈՄԱՆ ԱՍՏՂԱԲԱՇԽԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԸ

Ժամանակը կը չափուի արեգական կամ լուսնի ընթացից համաձայն։ Ասոր է երկու տեսակ տարի, Արեգակնային և Լուսնային։ Սոյն երկու տեսակ տարիներու տևողութիւնը և բաժանմունքը ցուցնող հաշիւներն կը կոչուին Տրեցոյց (Calendrier)։

Հռոմէական Եկեղեցին ի բնէ անտի արեգակնային տարուոյն համար ընդունած էր այն տարեցոյցը որ կիրառութեան մէջ էր ի Հռոմ, և որ Գրիգոսէ 46 տարի յառաջ բարենորոգուած էր հոգածութեամբ Յուլիոս Կեսարի։ Սոսիճէն աստղաբաշխն, որ հրաւիրուած էր այս բարենորոգման կարևոր՝ տարուոյն աստ-

*ղարաչխական ճիշդ չափը որոշել, հաստատած էր թէ՝ արեգա-
կըն իր տարեկան շրջանը կատարելու կամ երկնից նոյն կէտին
վրայ վերադառնալու համար 365 օրուան և 6 ժամու կը կա-
րօտի * : Ըստ սոյն տեղեկութեանց Յուլիոս Կեսար որոշեց որ
ամեն չորս տարին անգամ մի այս 6 ժամերը, որ մէկ օր կը
կազմեն, չորրորդ տարւոյն վրայ բարդուի, և այնպէս չորս տա-
րիներու երեքը պէտք է ունենան 365 ական օրեր, իսկ չորրորդ
տարին ունենայ 366 օր, որ կոչուեցաւ Նահանջ տարի (bissex-
tile) : Այս բան ծագումն առած է նոյն օրը Մարտի կաղան-
դաց (24 Փետրուարի) վեցերորդ օրուան վրայ հաշուելու եղա-
նակէն, որ երկու անգամ կը հաշուուէր, կամ կ'ըսուէր կրկին
վեց կաղանդաց (bis sexto calendas) : Այդ հաշուոց հետևեցան
Հռովմայեցիք, բայց յետոյ յայտնուեցաւ թէ՝ այդ հաշիւը չունին
փափաքելի կատարեալ ճշդութիւնը, վասն զի դիտուն աստ-
ղագէտք առուգեցին թէ՝ տարին փոխանակ լինելու 365 օր 6
ժամ, է միայն 365 օր 5 ժամ և 49 վայրկեան, այսինքն Սոլիճէն
աստղաբաշխի, (յոր վստահած էր Յուլիոս Կեսար), կարծածէն
11 վայրկեան պակաս: Ակներև է ուրեմն թէ՝ Հին Տարեցոյցն
11 վայրկեան աւելի կը դնէ տարւոյն ընթացքը, որ չէ իրապէս:

Այս 11 վայրկեանք 402 տարւան մէջ 3 օր կը կազմեն, կամ
1 օր 134 տարւան վրայ: Այդ՝ Նիկիոյ ծողովոյ թուական 325
էն մինչև 1582 թուականը 10 օր կազմած էին, զորս պէտք էր
կրճատել՝ բերելու համար ժամանակը իւր իրական և ճիշտ տե-
ւողութեան: Այս կրճատումն գործադրեցաւ խնամովք Գրիգոր
ԺԳ. Պապին, ինչպէս վերը յայտնեցինք: Նաև նոր անկարգու-
թեան մը առաջքն առնելու համար կանոն հաստատուեցաւ որ
ապագայիս մէջ ամեն 4 դարագլուխներէն առաջին երեքը մի մի
օր պակաս պէտք է ունենան, այսինքն փոխանակ 366 ի միայն
365 օր ունենան, ինչպէս նաև ըստ հաստատեալ սովորութեան
ամեն չորրորդ տարին նահանջ տարի լինել, այսինքն փետրուար
ամիսը փոխանակ 28 օրի՝ 29 օր լինի:

---

* Ընթերցողն պարտի յուշ ածել թէ՝ Սոլիճէն, որ Յուլիոս Կե-
սարի ժամանակ կը ծաղկէր, իսպառ անգիտակ կոպերնիկեան
դիտութեան՝ պտղոմեան դրութեամբ կը բացատրէ իւր միտքը, այ-
նինչ երկիրը անշարժ համարելով արեգակին կը վերագրէ երե-
ւութական շարժումը:

ԼՈՒՍՆԱՅԻՆ ՏԱՐԵՑՈՑՑ

*Եկեղեցին պէտք ունի նաև լուսնային տարեցոյցի Զատկի օրը որոշելու համար։ Այս մասին իրեն ուղեցոյց ունեցած է այն տարեցոյցը, զոր Մէթօն աստղաբաշխն Քրիստոսէ 439 տարի առաջ Ա֊թենացւոց տուած էր։ Այս աստղաբաշխն կը հաստատէր թէ՝ տաճն 19 տարին անգամ մի նոր լուսիններն կանոնաւորապէս կը գտնուին մի և նոյն օրը և երկնից մի և նոյն կէտին վրայ, այսինքն՝ լուսինն 19 տարուան չրջան մի ունի։ Բայց այժմու աստղագէտք զայդ հաչիւ անճիշդ գտան, և հաստատեցին թէ՝ տաճն 19 տարւոյն վերջը նոր լուսինները կը ծագին մէկ ու կէս ժամ յառաջ, զոր չէր իմացած Ա֊թենացի աստղաբաշխն։ Ասոր կ՚աւելնայ 1 օր տաճն 312 տարուան վրայ։ Թէև փոքր էր այս սխալ, բայց դարեր անցնելէ ղկնի՝ 1582 ին 4 օրերու տարբերութիւնն տեսնուեցաւ աստղաբաշխական նոր լուսիններու հաչուոց և տարեցոյցի նոր լուսիններու հաչուոց մէջ, զոր բարեկարգելու պէտքն ղգաց տարեցուցի սրբագրիչն։ Ապագային մէջ լուսնային հաւասարութիւնը պահելու համար տարեցոյցը սրբագրելու հրաւիրուած գիտունք հարկադրեցան դիտել նորոգ մէթոտի մը նոր լուսինները ցուցընելու համար, և այս նորոգ մէթոտը հաստատելու հնոյն վրայ, որոյ Նոր Տարեցոյցի հաչուոց պատչաճելն յոյժ դժուարին համարուած էր։ Սոյն դժուարութիւն բառնալու համար վերադիրք * մուծան ի Նոր Տարեցոյցն։ Ուստի և Լատինացւոց Ոսկեթիւն բնաւ կարևորութիւն չունի այսուհետև։*

Չկնի սոյն բարենորոգմանց՝ Տարեցոյցին մէջ դեռ ևս կը մնան մի քանի տարերութիւնք, բայց ա՛նքան աննչան են՝ մինչ պի չընթացս խիստ երկարամիգ ժամանակաց իսկ ուշադրութիւն գրաւելու չեն արժանի։ Գիւրին է նոցա դարմանն ի պատեհ ժամանակի։ Մին է այս, վերոյ նչանակեալ 402 տարուան վրայ, որ կուտար 3 օր կարևոր՝ ի կրճատել, 2 տարիներն հաչուի չեն առնուած։ Բայց այս 2 տարիներն 26,800 տարիներչն եաքը մի֊այն կրնան յաւելացնել օր մի։

---

* Վերադիր կ՚ըսուին այն աւուրք, որ լուսնային տարին արեգա֊չնային տարւոյն հաւասար բերելու համար կ՚աւելցուին։

Մի ուրիշ տարբերութիւն ևս հետևեալն է։ Տարին ոչ թէ 365 օր, 5 ժամ, 49 վայրկեան է, այլ 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկեան, և 45 մանրերկրորդ ճանչուած է այժմ։ Այս տարբերութիւնն ևս ամեն 3600 տարուան վերջ մէկ օր միայն կ'աւելցնէ, որ պէտք կը լինի կրճատել։

Մեր սոյն ուսումնասիրութենէ ակներև է թէ՝ Հին Տարեցոյցին հետևող ժողովուրդք Զատիկն, հետևաբար և իրենց եկեղեցական անշարժ տօներն ճիշտ իրենց աւուրց մէջ տօնելէ 12 օր ետ մնացած են Հին Տարեցոյցին անճշտութեան բերմամբ, որ երկրիս արեգական չուրջը կատարած տարեկան շրջանը 365 օր և 6 ժամ կը համարի, մինչդեռ իրականն է 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկեան և 45 մանրերկրորդ, ինչպէս գտնած և հաստատած են վերջին նշանաւոր աստղագէտք։ Ասոր յառաջ եկած էր 11 րոպէներու սխալ յաւելում մի, որ յընթացս ամաց և դարուց իրարու վրայ բարդուելով 10 օր գոյացուցած էր մինչ 1582 թուականը, 11 օր 1700 ին, և 12 օր 1800 ին, և 13 օր պիտի լինի 1900, 14 օր 2000 ին, և այսպէս չարունակաբար որչափ տևէ Հին Տարեցոյցի դրութիւնն՝ մէն մի դարագլուխին մի օր բարդուելով։ Հարկ է նախատեսել այժմէն թէ՝ մինչև ու՞ր պիտի յանգի այս ժամանակահաշիւն։

Սոյն նախատեսութիւնը կանխաւ ունեցաւ Գրիգոր ԺԳ. Պապը և Հին Տարեցոյցը, որ Յուլիոս Կեսարի անուամբ Յուլեան Տոմար կը կոչուէր, ի բաց դնելով կազմեց Նոր Տարեցոյցը, որ իր անուամբ կոչուեցաւ Գրիգորեան Տոմար կամ Նոր Տարեցոյց։

Յերևիլ սոյն Նոր Տարեցոյցին հետզհետէ ընդունեցին գրեթէ Իտալիա, Ֆրանսա և Սպանիա, և անմիջապէս մուծին գրեթէ իրենց քաղաքային և եկեղեցական տարեցոյցներուն մէջ։ Իսկ Գերմանիա ընդունեց 1700 ին, Անգլիա 1752 ին, Շուէտ և Հիւսիսային Եւրոպիոյ ուրիշ երկիրներն 1782 ին, իսկ Ռուսիա չընդունեց գրեթէ սկզբանէ մինչև ցարդ։

Ռուսիոյ սոյն ընթացք ձեռնհաս անձնաւորութենանց կողմէ քանիցս քննադատութեան առարկայ եղաւ՝ թէ կրօնային և թէ քաղաքային տեսակէտներով։ Կայսերական Դիտարանի անդամ Պ. Էմիլ Լաբուան 1862 Մայիս 12 թուականաւ կարևոր յօդուած մի հրատարակեց ժուռնալ Տը Բռնշրանդենպուրկ մէջ։ Նոյն քննադատութիւնները կրկնուեցան Լա Թէ-բէյ լրագրին մէջ ի 6 Նոյեմբերի 1866։ Յետոյ 1868 ի Վիէննական Հեռագրական բանաժողովին մէջ, և 1872 ին Հռոմի Հեռագրական բանաժո-

սութեան մէջ, որոց նիւթն էր՝ ա) ժամը 1 էն մինչև 24 համրելու, և բ) միակ Միջօրէականի մը ընդունելութեան խնդիրներն։ Թուրքիա, ինչպէս սոյն երկու բանախօսութեանց մէջ իւր ներկայացուցիչներն ունէր, նոյնպէս և Ուօշընկթընի բանաժողովոյն մէջ 1884ին ունեցաւ իւր ներկայացուցիչն Րիւսթէմ Պէյ, որ հասարակաց ժամն ընդունելու մասին բացատրական հաճութիւն յայտնեց։ Րիւսթէմ Պէյ հասարակաց ժամն ընդունելով, ակն յայտնի է թէ՝ կ'ընդունէր նաև անկէ հետևելի հասարակաց օրն, շաբաթն, ամիսն և տարին, այսինքն՝ հասարակաց օրացոյցն։

Սոյն տեղեկութիւններն հաւաքած եմ Կ. Կ. Հաստատնի Ուսումնական կաճառին անդամ Հ. Թօնտինի մը Փուարէնկիի պատուական բանախօսութիւններէն, զորս ըրաւ 1893 Յունիս 7|19 և 14|26 երեկոյին Կ. Պոլսոյ Յունական Դպրութեանց Ուսումնասրահին Սկլըպօին մէջ ի Բէրա, ի ներկայութեան ընտիր և հոծ բազմութեան։ Նիւթն էր ժամանակի միութեան և հասարակաց ժամին հաստատման կարի օգտակար և անհրաժեշտ լինելն։ Յիշեալ բանախօսութեանց մէջ ևս ի նկատի առնուած է Ռուսիոյ ընթացքն, և առաջարկուած որ ընդունի Օրացուցական նոր դրութիւնն։

Հ. Թօնտինիի սոյն երկու դիտական բանախօսութիւնք նոյն ժամանակ ամբողջովին հրատարակուեցան Սպեմպոլ լրագրին մէջ, յորմէ թարգմանութեամբ արտատպած է Կ. Պոլսոյ Պաֆկեր կիսամեայ հանդէսն իւր 1893 թիւ 11, 12, 13 և 17 տետրակներուն մէջ։

Օսմանեան փառապանծ Դահուն լուսամիտ կառավարութեան, ինչպէս ուրիշ նոյնպէս և սոյն դիտական կարևոր խնդրոյն մէջ, կարի պատուաբեր դիրքն կը թողում նկարագրել Հ. Թօնտինիի, որ կ'ըսէ.

«Այդ հաստատուն վկայութեան վրայ պիտի խօսիմք դեռ ևս, այլ վայրիկ մի կ'ուզենք դիտել տալ աստ յանուն արդարութեան՝ որ համաչխարհիկ բանաժողովոյ մէջ Թուրքիա առաջինն եղած է հեռագրութեանց համար միակ միջօրէի մը ժամն՝ այսինքն հասարակաց ժամ մը և հետևաբար համաչխարհիկ տումար մը գործածելու միտքն յայտնուլ։ Գարմանալ Թուրքիա առաջինն է Գրիգորեան կամ նոր տոմարին վրայ սահելի աստեղագիտական ճշդութիւն մը խորհողն, այս մասին Դպոլի Մուխթար փաշայի արեգակնային տոմարն ամենէն ուղիղն է։

Արդարութիւնն կը պահանջէ զայդ խոստովանիլ և պատիւն անգունաբարելի է, ուստի չզլանք չխոտնին ըսածներս։

Ձմարիտ է թէ՝ ես Օսմանեան կառավարութեան ձայնին ապաստանդ մ՚եմ այսօր։»

Դառնամ բուն խնդրոյն որոյ կարևորութիւնն ղպալի է,

1· Վիճակագրական գործողութեանց մէջ·

2· Մարդահամարի արձանագրութեանց մէջ·

3· Ծննդոց, վախճանմանց օրերն ու ժամերն որոշելոյ մէջ, որք այլապէս՝ կրնան կնճռոտել ժառանգական և կտակային խնդիրները·

4· Վաճառականութեան, երկաթուղեաց, հեռագրութեանց և այլ բազմազիմի գիտական պահանջմանց մէջ։

Արդ՝ զայս ամեն ի նկատ առնելով զարմանալի չէ՞ արդեօք մեր տակաւին չարունակելը հին դրութեան մէջ, դրութիւն՝ որ ոչ այլ ինչ է՝ քան ապացուցեալ վրիպակներու արդիւնք։

Կարևոր կը համարիմ դիտել նաև թէ՝ Տարեցոյցի այս նորոգումս բնաւ չխանգարեր մեր Եկեղեցւոյ ծօնակատարութեանց կարգն ու սարքն, զի չի՛ք տարակոյս թէ՝ յետ ընդունելութեան Նոր Տարեցոյցին Եկեղեցին պիտի ծօնէ զարձեալ Տօն Աւետման յ7 Ապրիլի· Ծնունդ և Աստուածայայտնութիւնն ի միասին ի 6 Յունուարի, Անուանակոչութիւն Տեառն ի 13 Յունուարի, Տեառնընդառաջ ի 14 Փետրուարի, Չամբարձումն Տեառն ի քառասներորդ օր Զատկի, Հոգեգալուստ ի յիսներորդն Զատկէ, որոյ պատկեր աւուրն կիրակի է անվրէպ, Պայծառակերպութիւն Տեառն՝ ի յիսներորդ աւուր Հոգեգալստեան, որ նոյնպէս կիրակի է անվրէպ, Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի յամենամերձ կիրակին Օգոստոսի 15րդ աւուր 2–3 օր յառաջ կամ ղկնի, Վերացումն Ս· Խաչի նոյնպէս՝ յամենամերձ կիրակին Սեպտեմբերի 14րդ աւուր 2–3 օր յառաջ կամ ղկնի։ Նոյնպէս և միւս ամեն ծօնակատարութիւնք՝ որպէս սահմանեալ են յերանաշնորհ Ս· Հարց Եկեղեցւոյ՝ իւրաքանչիւրն ըստ առաջնոյն իրենց աւուրց մէջ կը կատարուին անվրիպօրէն։ Իսկ Զատկի ծօնն, ինչպէս վերը պարզեցինք, գտնանային դիջերահաւասարի, այն է՝ Մարտի 21րդ օրը կամ անմիջապէս ետքը պատահող լուսնի լրման յաջորդ կիրակին կը կատարուի, ըստ վճռոյ Նիկիոյ Ս· Ժողովոյն։

Արդ կը հետևցնեմ.

Նկատելով թէ՝ Յուլեան կամ Հին Տարեցոյցն, որ նախ քան

զՔրիստոս յօրինուած է ժամանակի մը մէջ՝ յորում աստղագիտութիւնն չէր զարգացած որչափ այժմ, և նոյն դիտութեան պատկանեալ կարևոր գործիք, դիտարանք և հեռադիտակք գոյութիւն չունէին, բնականօրէն ունի իւր անխուսելի թերութիւններն.

Նկատելով թէ՝ Նոր Տարեցոյցն Արեգակնային և Լուսնային հաշիւներու մասին գոհացուցիչ ճշդութիւններ ունի գերազանցապէս նախընտրելի քան զհինն.

Նկատելով թէ՝ Հին Տարեցոյցի դրութեամբ Զատիկն տօնելու օրը չէ կարելի ճշդել Նիկիոյ ժողովոյն սահմանած կանոնաց համաձայն, որոց հակառակ գործողք ընդ նզովիւք փակեալ են:

Նկատելով թէ՝ Նոր Տարեցոյցի ընդունելութիւնն այլայլութիւն չմուծաներ մեր Ս. Եկեղեցւոյ տօնակատարութեանց մէջ, այլ աւելի կը ճշդէ.

Նկատելով թէ՝ ընդունելով Նոր Տարեցոյցը Զատկի փառաւոր տօնը համայն քրիստոնէից հետ ի միասին ի միում կիրակէի հանդիսապէս կատարելը վեհ է և վսեմ, և քրիստոնէական սուրբ եղբայրութեան կարի վայելուչ և պատուաբեր.

Նկատելով վերջապէս թէ՝ Օսմանեան Կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնն իրրև դիտական խնդիր գնահատած է նոր դրութիւնը.

Կ'առաջարկեմ որ Պատրիարքարանն խառն ժողովով ուշադրութեան առնու սոյն խնդիրն և պարտ ու պատշաճն տընօրինէ:

Պաղցր է ինձ յուսալ թէ ողջամիտ ազգայինք ևս պիտի հաճին սոյն խնդրոյ մասին իրենց կարծիքն ու դիտողութիւնքը հրատարակել յազգային թերթս, վոյթ չէ՝ լինի այն իմ առաջարկի դէմ. սիրով և յարգանօք կ'ընդունուին ամեն լուրջ դիտողութիւնք որ կը հրատարակուին օրինաւորութեան սահմանին մէջ:

ՍԱՐԳԻՍ Ե. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ

Դիւանապետ Աղբ. Ատենադպրապետին Ջիւանիոյ

ԻՄ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ

ԺԲ

Փովընտի սրահի մէջ Շահինեան պատուելիի յաջորդած էր «Եղբայր Յակոբ», նոյնպէս նշանաւոր իր անգութ ընթացքով։ Բայ ի մարմնական զանազան անհեթեթ պատիժներէ՝ զորս կը չռայլէր նա մանաւոր խստութեամբ, բայ ի հռչակաւոր «թաթ» էն, և ո՛չ նուազ հռչակաւոր ապտակէ կամ «ականջ քաշելէ» և առանց հաշուելու փալախան՝ զոր ի գործ կը դնէր միշտ ա-չակերտի ոտքերը մերկացնելով իրենց մուճակներէ, միջնադար-եան ուրիշ անգութ մ'ալ կը տնօրինէր՝ կարծենք միայն իրեն յատուկ։ Եռանկիւնի հաստակէզ փայտ մ'ունէր իր տրամադրու-թեան տակ, հնարք՝ փալախայէ աւելի անողորմ և բարբարոս։ Ընդգծող յանցաւոր աշակերտի ծունկը կը հանդիպէր այդ տան-ջանարանի ներկայած սուր անկիւններէ միոյն վրայ՝ որ չարաչար մխուելով հպեալ մասի մէջ՝ կը վիրաւէր զայն արիւնելու աս-տիճան։ Դժբաղդ պատժաւորն արցունքի ուղխեր կը թափէր՝ և ոտք ելած ժամանակ զգացած բուռն ցաւէն պարզապէս ան-կարող կ'ըլլար քալելու։ Աշակերտներէն մէկը՝ մեր ծանօթներէնէ՝ որ այդ պատիժին համն առած էր նախապէս, իրական յանց-անքի մը մէջ բռնուած, բացէ ի բաց կը մերժէ իր արդէն վի-րաւոր ծունկը երկրորդ անգամ տանջանարանի սուր անկեան ներկայացնելու։ Անողոքաբար կը պնդէ եղբայր Յակոբ։ Ենդերը կը ծանրանայ։ Յայտնի է թէ հնազանդելէ ուրիշ ելք չկայ։ Աշակերտին բաղդէն՝ ճիշտ այս տագնապալի պահուն՝ քանի մը հոգաբարձու աղաներ, զորս Աստուած կը խրկէր, կը մտնեն սրահէ ներս։ Եղբայր Յակոբ կը դանդաղի անոնցմէ աշակեր-*

---

* Անգրէասի այն աշակերտի՝ որ վարժապետ կամ ժամանակ մ'իրեն օգնական կ'ըլլայիւ՝ «եղբայր» անունով կը կանչուէին ա-շակերտներէ։ «Եղբայր Յակոբ, եղբայր Յարգիս, եղբայր Սահ-ակ եւ այլն»։ Անգրէասի ի Հռոմ բնուած վանական կրթու-թեան մէկ հետեւանքն է թերեւս այս։ Վանքերու եւ վանական դպրոցներու մէջ եղբայր անունը խիստ հասարակ գործածուելիս մ'ունի։ Աղաբէկեան Մխիթարեան՝ վարժարանի իր տեսչութեան օ-րով վերցուց այդ «եղբայր» մակդիրի կիրառութիւնն իբր անձերէ, եւ «պարոն» անունով կանչել կուտար դպրոցին առ. հասարակ բոլոր պաշտօնեաները՝ իրմէ սկսեալ մինչեւ չեխին վարժապետը, պարոն Յարկոս, պարոն Յարգիս, պարոն Յահիան եւ այլն։ Պետ-այ ինչ ինչ դպրոցներու մէջ սիրոյ այն սովորութիւնն՝ որով «մօռիէօ» կը կանչուի տեսուչը եւ մերթ կարծեմ նաեւ վարժապե-տը, օտարոտի կը զանենք եւ այսպիսով, եւ Պայրամեաղամի հայոց յոռակեան ձգտումներու խոսող անհամաձայն։

տէր անհլու ընթացքին դէմ։ «Պատրաստ եմ պատիժս կրելու, կը պատասխանէ դատապարտեալը լալագին, այլ ո՛չ՝ ո՛չ բնաւ այդ տանջանքի դործիքով», և ահիւ կը ցուցանէ եռանկիւնին՝ որ ընդհանուր աշակերտաց սարսափն էր և բոլոր ծուռնկերու պատուհասը։ Աշակերտն ազատ կը ձգուի պատիժէն, և անոր բարերաղդ ընդդիմութեան շնորհիւ բարբարոս եռանկիւնիի կիրառութիւնն ընդ միշտ կը խափանուի Սուրբ Մեսրոպայ տան մէջ։

Եղբայր Յակոբ ֆալախան կը գործադրէր առանց գործիքի։ Աշակերտը կռնակի վրայ պառկելով՝ ոտքերը վեր՝ օդի մէջ պարտաւոր էր բարձրացնել և այդ գժնդակ դիրքը պահել որքան ժամանակ որ իր մերկ ներբաններու վրայ պիտի տեղային եղբայր Յակոբի հաստոյր հարուածները։ Խե՜ղճ պատժատուրն ոտքերը կարմրած և սեպ ուռած կաղն ի կաղ և միշտ լաց ու կոծով կը դառնար իր տեղը։

Եղբայր Յակոբ — նոր ժառեր մը — թէ և խիստ բնութեան տէր՝ ըսել իսկ հարկ չկայ թէ կը գործէր առանց անկեղծութեամբ։ Նա կը գործադրէր կանոնը՝ թէ և փորը ինչ ղեղծմամբ և ինչ որ իր պաշտօնի պարտականութիւնը և աշակերտներու ուղղութեան անհրաժեշտ միջոցը կը կարծէր։ Այսպէս նաև Շահինեան պատուելին։ Բարքերու թանձր ժամանակ էր, և այդ վարմունքներու բարբարոս կոշտութիւնն ո՛չ մէկու աչքին կը ջարնէր։ Ինչպէս միաքերը՝ նոյնպէս սրտերը տակաւին չբարակացած վիճակի մէջ՝ զգայնութիւն ու փափկութիւն հասարակ զգացումներ չէին բնաւ, մինչդեռ հիւանդ զգայնոտութիւնն (sensiblerie) կարծենք անծանօթ էր իսպառ։ Ջիղերու չարաչուք անունը՝ դէ՛թ անոնց կատարած բնախօսական դերակիւռ դերը տակաւին բժիշկներն իսկ չէին դիտեր, ո՛ւր մնաց աստնց ոսկեզօծ դեղահատերը կլլող հասարակ մահկանացուք՝ Բանիւրժի յաւիտենական և միշտ յուսալաւ հօտեր։ . . .

Վարի սրահի առաջին վարժապետ Պ. Սահեան Աբիկեան՝ որ գլխաւորապէս Նարեկի ընթերցման բարձր ու խրթին դասը կ՚ուսանդէր՝ ինչպէս սեռանք, մասնաւոր պատիժի մը նախասրտութիւն չունէր, այլ ամեն սեռակէն կը գործադրէր անխտիր։ Անդթութեան մասին հեռի էր եղբայր Յակոբի հետ համեմատուելէ։ Հաստատապէս Նարեկի վաղեմի դասատուին փայտն այնքան ազդու և գործօն չէր՝ որքան ազդու և գործօն էր — և մինչև հիմա է՛ — իր լեզուն։ Եթէ պաշտօնատուրկ թափառիկ հին վարժապետին այդ սահուն և բանեղ գործարանը կարող չէրլսե մինչև հիմայ ուշ և կարեկցութիւն հրաւիրել իր գթալի կացութեան վրայ՝ ըսել է թէ Զ-ին ազգային վարչութեան որոշումն իր հինաւուրց պաշտօնեան սովամահ ձգելու՝ ոտնձգութիւն է եթէ ոչ արդար ու մարդասիրական։ Գանի մը գրուշի խնայողութեամբ ազգին անտուկը՝ եթէ գատարկ է՝ չէեցուր։ Այդ ունքի խնդիր մը կայ հոն՝ զոր պէտք չէ ան-

տես ընել։ Լքուն ալեւոյթ մ'ամենէ տխուր ու վհատիչ հեռապատկերն է հայ թշուառ վարժապետին՝ որու ներկայն արդէն հեռի է՝ ինչպէս դիտեցինք, գեղածիծաղ ըլլալէ։ Զիրենք չենք կարող մեղադրել թէ ի՞նչու չհոգացին իրենց ծերութիւնը, քանի որ խեղճ թոշակ մը հազիւ կը բաւէ կամ աւելի ճիշտ չբաւեր իրենց ներկային իսկ։

Իմ վարժապետս Տէր Փիլիպպոս՝ Գործք Առաքելոցի դասատուս, գանակոծութեան մասնաւոր եղանակ մ'ունէր իրեն յատուկ, զոր նախասիրապէս կը գործածէր իր աւելի արագ եւ գործնական։ Իր ընկերներէ մէկու ձեռքով մէջքէն բռնել վեր վերցնել կուտար պատժապարտ աշակերտն՝ որու ամենէ մսոտ մասին վրայ կ'տեղար իր փայտի հարուածները։ Պէտք է սակայն խոստովանիլ թէ Պողոս Սրբազանի Աթոռակալն ամենէ քարսիրտ պատժողներէ չէր։ Այսու հանդերձ նա եւս ունի իր ճախորդ պատմութիւնը, չար սատանայի մէկ գործն՝ ինչպէս պիտի տեսնուի, եւ ոչ թէ ծայրայեզօրէն անողորմ վարմունքի մը հետեւանք։

Անգամ մը Ֆալախայի կը կանչէ քանի մ'աշակերտներ՝ որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ ան՝ որմէ լսեցինք մեր պատմելիք անցքը, վարժապետ մ'այսօր՝ իր հեզահամբոյր բնաւորութեամբ ծանօթ։ Ընթերցողք դիտեցին թերեւս թէ մեր պատժական պատմութիւններու մեծ մասը նոյն իսկ վարժապետներու եւ վարժուհիներու անձնական արկածներ էին։ Եթէ ասոնք՝ համեմատաբար աւելի ղօն եւ ուսումնասէր, —մէջերնին իրենց վարժապետի դասերուն օգնող աշակերտներ իսկ կան — դանակոծական չարաչար փորձանքներու կը հանդիպին, հապա ո՞ր մնաց մնացեալ մասը, ծոյլերը, աչխոյժները մանաւանդ եւ ի բնէ չարաճիճիները։

Ֆալախայի գործադրութեան ժամանակ Տէր Փիլիպպոս քահանայի ձեռքի փայտը ձախողապէս կը հանդիպի մեր պատմութեան հերոսի աչքին՝ մինչդեռ սա իր կարգին կ'պատսէր սիրտ ի թուղթ։ Բուռն ատ մը կ'ակի իսկոյն այդ փափուկ գործարանի վրայ՝ որ կ'ուռի կ'ուռի սատրիկ։ Տղան իր վիրաւոր աչքի ընդհանուր բնականապէս կ'ազատի ձեռք եւ տուն կը խրկուի դարմանուելու համար։ Իր պաշտպանը «մենք աղա մը՝ իշխան» մ'էր։ Տէր Փիլիպպոս պէտք էր անոր սիրան առնուլ որպէս զի փորձանք չգար իր գլխուն։ Դպրոցէն ելլելուն՝ կ'երթայ ողջալի խօսքերով այդ ջջի ներողամտութիւնը կը հայցէ պատահած դժբաղդ անցքի մասին։ Կամաւոր վիրագուխներ բաւական դիւրաւ կը ներուէին այդ հին բարի ժամանակներն՝ ո՞ր մնաց դիպուածական չարիք մը, «չար ժամի մը» փորձանքը։ Տէր Փիլիպպոսի միտս մը չէնաւաւ այս դէպքի պատճառով, այլ դժբաղդ աշակերտի աչքը՝ որ քիչ մնաց պիտի ելլէր, քառասնօրեայ դարմանի կարօտ եղաւ, որպէս զի անհետ այդ սուր սապրն իր բոլոր ցաւագին հետեւանքներով։ Տլուն միանակ չանը

Գալախայէ պրծիլը եղաւ. նիհա՛ր վոխարինութիւն յիրաւի իր քաշած դժնդակ ցաւերուն։

*Թիւսիւզ Պօղոս վարժապետն՝ որ հարիւր և երբեմն հարիւր յիսուն աշակերտի ամբոխ մ՚ուներ գլուխը, որոնց Վերական և «Մէկ կանոն» կը սորվեցնէր խլացուցիչ անդադրում գոռա-գոչումի մէջ, եղայր Յակոբի եռանկիւնին չէր գործածեր և ոչ ալ Տէր Փիլիպպոսի գանակոծութեան սիրական ձևը, այլ սակայն ան ևս ուներ իր պատժելու յատուկ եղանակն, արտառոց և դժնդակ եղանակ մ՚իրաւի։ Հինաւուրց պատուելին ամեն անգամ չէր գործադրեր զայն այլ իր նեղսիրտ ժամերու մէջ միայն՝ որը դժբաղդաբար հազուադէպ չէին։ Հարիւր յիսուն խօսք չհասկցող «լամուկ»ներ վարել ու վարժելը դիւրին խընդիր չէ։ Փոխանակ յանցաւոր բղէզն իր առջև կանչելու կամ դաւազան ի ձեռին անոր վրայ վազելու՝ ինչպէս կ՚ընէր սովորաբար երբ ձեռքի երկար՝ խիստ երկար միայոը չէր կրնար նըպատակ տեղէն աշակերտին հասցնել, ժամանակի կորուստ և արդարութեան յամուրդ համարելով այդ կրկին միջոցները՝ իր անվրէին աղեղը՝ ձեռքի ճապուկ միայն ըսել կուզեմ, ճչդիւ կը չեշտէր իսկոյն դէպ ի անոր . . . գլուխն։ Փայտն եթէ երբեմն կը հասնէր նպատակին, կը պատահէր նաև որ վրիպէր այն և զարնէր յանցաւորի դասընկերներէն ասոր ուսին՝ անոր գլուխն՝ միւսին դէմքին։ Ըստ բաղդի և ըստ պատահման բան մը։ Վ՚այ անմեղ դժբաղդին։ Հին ժամանակներն ինչպէս յայտնի է՝ այնքան նուրբ զանազանութիւններ չէր ըլլար, և դրացի մը կրնար պատիժ կրել տարապարտ՝ իրր պատասխանատու իր չգործած մէկ յանցանքի։ * Դրացիին յանցաւորութիւնն իրեն ալ յանցանք կ՚ըլլար։ *

Այսպիսի չարաչար վարմանց համար չատ ու չատ անդամ

---

* Հետևանց աշակերտին գլխուն միաչա շեշտելու այս առակալի սովորութիւնը Եաան ասրի եաէ — Անգրէաս մեռած էր վաղուց — վերսկսաւ վախճանեալ Սէրեան վարժապետի ձեռքով։ Այս վերջինս չմեղանիճ մ՚ուներ, այն է իր կաղութիւնը։ Անգամ մը նեոսւած գաւազանն ուրիշ աշակերտի մ՚այճին եկաւ՝ անոր վարտը ծանը վերմ մը գոյացնելով։ Աւտոսկան դրութեամբ իսկնագրեալ մրցանակներ կը բաշխէր Սէրեան, պարագայ՝ որ Անգրէաս վարժապետի տեսչութեան հին տարիները կը յիշեցնէ։ Այդ մրցանակներու վրայ իսկնավար մանկտվարժը իր յատուկ կնիքը կը կոխէր։ Դա իր աշակերտաց կատար ևաեւ շահարէ պուպրիկներ։

Հանգուցեալ «Պարոն Կարապետ» (մականուանեալ լուկան) իր անգութ բնազդումն գոհացնելու մասնաւոր ձևեր ուներ։ Աշակերտները ջուրի ու բնական պէտքի կը իրկէր միահամուռ։ Միահամուռ իրկելու պատճառն ունէր։ Աշակերտ՝ խռնած չէին կրնար իրենց կրկին պէտքերը գոհացնել սուղ միջոցի մէջ։ «Պարոն Կարապետ» միայտով կը հասնէր եռեւնէն, եւ անխնայ կ՚իջեցնէր զայն դժբաղդ պատանիներու մարմնոյն ո՛ր մասին որ հանդիպէր։ Անգրէասի մահուանէ հինգ—տասը տարի եաոն էր այս։

յանդիմանանք կը լսէր Պօղոս վարժապետ, և գլուխը փորձանքներ ալ եկան։ Հոգ արարձուք անդամ մը բացարձակ արգիլեցին գինք որ չծեծէ։ Չծեծե՛լ. հարիւրէ աւելի լակոտնե՛ր տալ գլուխը՝ և արգիլել որ չգործածէ «օրհնեալ փայտը»։ Հապա ի՞նչպէս Պօղոս վարժապետ պիտի զսպէր այդ չարաճճի բզէզներն որք իրենց պզտի ստամբակութիւններով արիւնը չարունակ գլուխը կը հանէին։ փայտէ ուրիշ աչք վախցնելու միջոց կա՞յ միթէ՝ երբ այդ իսկ անազդեցիկ կը հանդիսանայ չատ պարագաներու մէջ։ Չծեծե՛լ գրկանք մ'էր այս, անիրաւանք մ'էր իրեն դէմ։ Ի՞նչու ծեծը չարգիլել Շահինեան պատուելիի, եղբայր Յակոբի և ուրիշներու։ Միթէ ի՞նքն էր միայն մեղաւոր։ Չի՞նք միայն կը տեսնէին։ Զդիմացաւ Պօղոս վարժապետ, նորէն դիմեց փայտի գործածութեան. արգիլեալ պատուէ կերաւ վերստին բաւական ժամանակ այդ անդլմպրելի փորձութեան դիմանալէ ետք։ Այլ հանդպեցաւ փորձանքներէ ամենէ մեծին։ Պաչտօնէ հանեցին զինք։ Այլ միթէ պէտք է հետևցնել անկէ թէ անգթութեան մասին իր հաւասարներն կամ գինք գլողները չունէ՞ր ծերունի պատուելին։ Ո՛չ. այս անիրաւութիւնը չենք ըներ իր յիշատակին։ Պօղոս վարժապետ վհճակեցաւ այդ պատժին պարզապէս քանզի ամենէ խեղճն էր վարժապետաց դասին մէջ։ Զօրաւոր միջամտութիւններ հարկ եղան, և մեծ դժուարութիւններով հինաւուրց պատուելին վերջապէս նորէն հաստատուեցաւ իր վաղեմի պաշտօնին մէջ։

Ըսինք թէ նեղսիրտ ժամեր ունէր Պօղոս բարի վարժապետը, և ստուգիւ ցոր ներանելիի համբերութիւնն ունենալ պէտք է մէկը հարիւր յիսուն բզէզներու անսանձ և անհրահանգ խումբի մը կառավարելու համար։ Կար ժամեր՝ ուր ինքիրմէ բոլորովին կ'ելլէր խեղճ ծերունին։ Անդամ մ'ուսանող մանկիկ մը հեգելով կարդացուցած ժամանակ՝ «Ծաներուք» բառի կը հանդիպի, անմեղ բառ մը որ սակայն փորձանք պիտի բերէ եղեր խեղճ աշակերտին գլխուն։ Կը հնչէ վանկ առ վանկ, որպէսզի դեռահաս լակոտն ալ իր կարգին արտասանէ՝ Ծա—նե—րուք։ Աշակերտին լեզուն չդառնար։ — Ձա—նե—րուք։ — Ծա—նե—րուք, ըսե՛։ = Ձա—նե—րուք։ — Ծա—նե րուք։ = Ձա—նե—րուք։ — Ծա՛։ = Ձա՛։ — Ծա՛։ = Ձա՛։ Փայտի ահագին հարուած մ'է կ'իջնայ սարսափահար խեղճ մանկան գլուխը՝ որ «ծա» վանկն արտաբերելու անկարող՝ զայն «ձա» հնչելու աններելի յանցանքը գործած էր։ Կողկողագին լացերով տեղը կը դառնայ հէք «լսուկը», իսկ Պօղոս բարի վարժապետի յարաճուն սրտնեղութիւնը կը չարունակուի բոլոր օրն՝ իր առջև դասերնին կարդացող աշակերտներու գլուխը մէկէ աւելի փորձանքներ բերելով։

(Շարունակելի)

ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՀԱՍԳԻԴ.

ԱՌ

ՍԱՀԱԿ ՓԵՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

Երկար տարիներ՝ իւր կենաց բեղմնաւորագոյն տարիներն՝ ի Հասգիւղ ապրեցաւ այն հալածագիւտ անձն, որ մեր եկեղեցւոյն մէջ ամենէն խոնարհ ծնրադրութիւնը կ՚ընէր և մեր խորհրդարանին մէջ ամենէն բարձր աթոռը կը գրաւէր, որ Ս. Ներսէսեան վարժարանին մէջ անձկոտ անհամբերութեամբ կը սպասուէր ուսուցիչներէն և ուսանողներէն հաւասարապէս՝ ոտքա յաւէտ խրախոյս ու դոյզ մերթ լոյս տալու համար։ Կրնայ ըսուիլ թէ տաճարն ու խորհրդարանն ու վարժարանն հաւասարապէս պարպուեցան, երբ ակամայ թողուց Հասգիւղն նա՝ որ հաւասար աստիճան օժտեալ էր բարեպաշտութեամբ, գործունէութեամբ և ուսումնասիրութեամբ։ Այնուհետև յար իւր նախասիրական թաղին մէջ ապրեցաւ սրտով, թէպէտ անձնական ներկայութեամբ ի Բերա, ուր կորանցուց իւր կողակիցն՝ նոյնքան բարի կին որքան ինքն էր մարդ խելացի։ Անբաժան երկրի մէջ իւր լիագորով ընտակցէն, ընդ հուսկ միացաւ նմա դերեզմանին մէջ, միացաւ նմա հո՞ն՝ երկնից մէջ։

Ի՜նչ տարօրինակ զգայութիւն կ՚ունենամ այժմ, երբ՝ ծերունի Սահակ Փեշտիմալճեանին մահուանէ քառորդ դար յետոյ՝ Սահակ Փեշտիմալճեան մը՝ մանկատի՝ Բերայէն կուգայ Հասգիւղ հոն բնակելու համար . . . աւա՜ղ հողոյն ներքև . . . ։ Ծերունին ի՞նքն է, Հասգիւղի Թաղական Խորհրդոյ ու Ս. Ներսէսեան վարժարանի Հոգաբարձութեան Ատենապետն՝ երիցս օրհնեալ Սահակ Փեշտիմալճեա՞նն է որ, մեռելոց մէջէն յարութիւն առած, ութն ամ ապրած է մանուկ վաղահաս, և . . . յոյժ եղերական գանելով մեր դարավերջն, հանդչիլ կուգայ նորէն մեռելոց հետ յաւիտենին հանգստարանին մէջ։ Թերևս՝ Անդպիսի հրաշքի մը հաւատալու կը միտիմ, որովհետև եօթնեակէ մ՚ի վեր չուրջս միշտ Սահակ Փեշտիմալճեանի մրոյ կը խօսուի անձկութեամբ, և այս վիրքը դապաղին առջև գրեթէ նո՛յն յուզումն հոգիս կը հանակէ ինչ յուզում որ պիտի համակէր զայն մեծ մարդու մը դագաղին առջև։

Եւ արդարև, եթէ բարձր մշակումն ի մարդն կը զօրացնէ բնատուր բարեմասնութիւնները, այս մասնուկն՝ ոչ հեռաւոր ապագայի մէջ՝ ընդհանուր հայ ընկերութեան մէջ այնքա՛ն ընդարձակ տեղ պիտի բռնէր աներկբայ որքան Սահակ Փեշտիմալճեան հաւն Հասգիւղի ընկերութեան մէջ՝ որ ամենէն զարգացեալն էր յայնժամ բովանդակ թաղերու ընկերութեանց մէջէն։ Իւր արտակարգ զգայնութիւնն և իմացականութիւնն արդէն համայնից ուշն այդ աքանչելի մանկան վրայ դարձուցած էր։ Մանուկ ըստ ամենայնի բարերաստի՛կ, քանզի ժամանակակից հայութեան ամենէն հռչակեալ անուններէն մին կը կրէր և քանզի իւր հայրն և իւր մայրն առ մեզ ամենէն մշակեալ և ամենէն աւելի սիրակապ ամուներն են։ Վ.սեմաչուք Տիգրան փաչա Փեշտիմալճեան մեր Վեհապետին բարձր համակրանաց և Հայ ժողովրդեան ջերմագին սիրոյն և Եւրոպիոյ գիտական ակմբոց ականաւոր մեծարանաց արժանացած անձ մ՛է, անձնուէր ամեն բանէ առաջ, լուսամիտ ամեն մարդէ աւելի, գորովաշատ՝ որպէս պարտի լինել ճշմարիտ բժիշկ մը և ճշմարիտ հայր մը։ Տիկին Փեշտիմալճեան, դուստր Վ.սեմաչուք Սերվիչէն էֆէնտիի՝ Հայ բժշկահօր, յանձին կը միացնէ մերազնեայ մեծիմաստ իւր հօր և իւր չնորհաչուք մօր՝ ազնիւ զաւակին Իրանայի՝ բարոյական ու մտաւորական իսկատիպ յատկութիւններն։ Այդ յատկութեանց, բոլոր այդ չքնաղ յատկութեանց, այո՛, ժառանգորդն է, որ այդ յատկութիւնները գերազանց աստիճանաւ պիտի զարգացնէր կատարեալ դաստիարակութեան մը չնորհիւ զոր սկսած էր ստանալ, փոքրիկ Սահակ Փեշտիմալճեանն է, մեծագոյն ապագայի մը սեմոց վրայ թըրմռուն՝ որ հիւանդութեանց իրրև վայրագ հրոսակի մը դէմ՝ մատո՛ղ մանուկ՝ անօրինակ արութեամբ մաքառելէ յետոյ տենդերու կրակին տակ հալած, կրա՛կ ձգելով իւր ծնողաց ու կրնայ ըսուիլ բովանդակ ժողովրդեան մը սրտին մէջ, կ՛երթա՛յ ... կ՛երթա՛յ՝ քաղցր է մեզ հաւատալ՝ հանիւին գիրկն — որովհետև մանկունք՝ կ՛ըսեն՝ չեն բաւականանար մօր միայն խանդաղատանօք։

Իսկ պարապը դոր կը թողու Սահակ իւր հօրն ու մօր գրկաց մէջ, իր պարապն՝ ըստ նկարագրութեան որ եղաւ վաղամեռիկ Սահակին բնական ու բարոյական ծրիլ՝ չի՛ պիտի լեցուի յաւիտեան։ Անհո՛ւն է ցաւս պի չը տրուեցաւ ինձ համբուրել այդ հրաշալի արարածն։ Այլ այդ բարերաստութեան առիթելիք

յուզումն այս վայրկենիս ինձ պիտի թողո՞ւր որ ներկայ ննջեցեալին դամբանական այս մեծարանքը մատուցանէի յանուն այն Թաղին, որու վրայ Սահակ Փեշտիմալճեան հաւուն քրտունքը թափեցան և որու պիտի վիճակի եղե՛ր Սահակ Փեշտիմալճեան Թոռան վրայ թափել ամենէն դառն արտասուքը . . . :

7 Մարտ 1894 **Ե. ՏԻՄՈՐԻՊԱՇԵԱՆ**

ՁԱՌԱՆՑԱՆՔ

Շըրթուներդ կեռասի պէս,
Կեռասի պէս կա՛սկարմիր,
Աղուոր աղջիկ, աղի՜, կուզես՞
Ինձի խնդալ սիրալիր։
Կեռասի պէս հեշտ ու փայլուն
Քու բաւշապատ շրթներդ
Կուզես՞ ինձի դըրկել ժպտուն
Մոգիչ բառեր սիրաւետ։
Ո՜հ, ճեղքուած այդ բուշերէն,
Կարմիր իբրեւ բուստ ծաղուն,
Աղուոր աչքերդ ինձ կը ներեն՞
Քաղել բաներ անանուն։
Գէթ կը քողո՞ւս որ այդ քընքուշ
Կեռասներուն մօտենամ
Ճրնճղուկի պէս՝ ցօղըն անուշ
Քամեմ, կարմիր, քաղցրանամ։
Է՜հ, ինչ է այդ անխըղճութեան
Թըրթռուըն ունիչ որ կուգայ
Կեռասներուն թոյրն ու բուրեան
Ապականել անխընայ։
Բայց ես քանչիկն ըլլալ կուզեմ
Որ ցօղովդ լի արբշիր,
Թուանաւորուած կերբայ ընսեմ
Անհուրեան ծոցն անծիր։

ՍՏՈՒՔ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ի ՇԻՓԱԿՕ

Գոլէճներու առաջին (freshmen) և երկրորդ (sophomor) կարգի ուսանողաց ընկերային յարաբերութիւնք աւանդական ցրտութիւն մի ունին ի սկզբան։ Վաղուց անտի սովորութիւն դարձած է որ երկրորդ տարւոյ ուսանողք (սոֆօմօրք) նորեկ կարգի (ֆրէշմըն) անդամներն դասարանէն դուրս հանեն իրք կատակ, եթէ նոքա խնդոյք մը և կամ երեկոյթ մի տալ մտադրեն հնարք մը գտնել և ֆրէշմըններու փափաքն անհնարութեան դատապարտել արգելներ յարուցանելով։ Բայց ինչպէս այլ և այլ աւանդական սովորութիւնք նոյնպէս և այս երբեմն չափազանցութեան կը տարուին։

Անցեալ տարի մինչ մի օր բրօֆէսօրի մը դասատան կ'սպասէինք, սոֆօմօրք յանկարծ ներս խուժեցին մեծ բազմութեամբ մեր դրաւած ամիփիթէատրամէ դասարանն և սկսան գնել, առաջին տարւոյ ուսանողներս՝ մէկիկ մէկիկ դուրս հանել և բնականաբար մեծ դժուարութեամբ, ըստ որում մենք ալ մեր ձեռքէն եկածին չափ դիմադրեցինք և չուզեցինք դուրս տարուիլ. սակայն առաւել կամ նուազ դժուարութեամբ ամէնքս ալ տարուեցանք, ոմանց իրենց փողպատներն, թևնոցներն և և մինչև իսկ վզնոցնին դասարանը թողլով։

Նախ և առաջ մինչ ամէն ոք զբաղեալ էր, յարձակողական և կամ պաշտպանողական գործողութեամբ, չկրցայ այս իրաւունցման պատճառն հասկնալ, սակայն ի վերջոյ իմացայ թէ այդ կերպիւ սոֆօմօրք կ'ընդունին եղեր ֆրէշմըններն։

Այնուհետև յաճախ առիթ ունեցայ լրագրաց մէջ կարդալու այս կարգի վարմանց նկարագիրներ։ Օրինակ. — Մօտակայ գոլէճներէ միոյն ուսանողք մերձակայ աւան մի երթալու և անդ ընդունելութիւն մը տալու մասին հարկ եղած բոլոր կարգադրութիւններն կատարած էին։ Չարաճճի սոֆօմօրք կերպիւ իւիք կիմանան զայս և առաջին կարգի ուսանողք տակաւին Գ. աւանն չգացած մասնաւոր կառախումբ մի կը վարձեն և հոն կը հասնին ֆրէշմըններէ առաջ և կը յաջողին իւղ թափել այն ատիճաններու վրայ որ դէպ ընդունելութեան սրահն կառաջնորդեն։ Պահ մի վերջ ֆրէշմընք կը հասնին իրենց «լաւագոյն աղջկանց» հետ և սանդխոյ վիճակն անյարմար կը գտնեն գերեզիկ սեռի երթևեկութեան համար ի մասնաւորի, և այսպէս վերջ կուտան երկար ատենէ ի վեր կարգադրուած ընդունելութեան։ Սոֆօմօր պարոնայք իրենց նպատակին կատարելապէս հասած էին և ֆրէշմընք բարկալից գոլէճ կը վերադառնան իրենց վրեժն գալիք կարգէն լուծելու նպատակաւ։

Լրագրաց մէջ վերջերս երևցած այս կարգի կոպիտ կատակի մը նկարագիրն դլխաւոր չարժառիթ մ'եղաւ ինձ Ամերիկեան ուսանողաց ծայրայեղ կատակներու մասին փոքր ինչ դաղափար տալու։

Մի քանի օր առաջ Բերրնըլ Համալսարանի Ֆրէչմըն և սոֆօմօր կարգերու միջև տեղի ունեցած կարգային նախանձաւորութիւնք և կոչտ կատակք աղետալի արկածներու պատճառ եղան և լրագիրք սկսան բողոք բառնալ միաձայն՝ թէ այլ ևս վայրկեանն հասած է որ կրթական հաստատութեանց վարչական մարմինք իսպառ վերջ տալ աչխատին այս յաւէտ վայրագ (brutal) անվերջ կատակներուն։ Վերոյիչեալ համալսարանի Ֆրէչմընք հազիւ հազ, յետ հազարումէկ դժուարութեանց նչանակ լինելոյ, յաջողած էին ճաշասրահ մը վարձել և մինչ նըստած իրենց կերուխումն կը վայելէին հանգստօրէն, սոֆօմօրք մի կերպ դտնալով վերջապէս ամբողջ սրահն +լըէին կազով հեղեղեցին։ Այս միջոցին սրահի մէջ դտնուողներէ երկու անձինք կը մեռնին քլօրինի խեղդիչ ազդեցութենէն և մի քանիք ևս ծանրապէս կը հիւանդանան։

Մեր կարդն այս տարի իւր նախորդաց չաւղղն չ'հետևեցաւ և յուսալի է թէ Բերրնըլի սոֆօմօրաց օրինակն բաւական պիտի լինի այս կարի քմնահաճոյ կատակներու վերջ տալու։

22 Փետր. 1894

Շիքակօ. Բժշկական Դոկտօր, Նոյպ Վեսթըրն Համալսարանի
Ն. Ճ. ԴԱՍՏՊԵՆԱՆ

ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱԿԻԹՆԵՐԸ

Հին ժամանակներէ ի վեր հաւկիթը արտադրութեան և նոյն իսկ յարութեան խորհրդանչան նկատուած է, առ այս բաւական է լսել, Եգիպտոսի մէջ, փիւնիկի առասպելը։ Այս առասպելական թռչունը մանաւանդ պաշտամունք կը վայելէր անդ։

« Արևու քաղաքի » քուրմերը փիւնիկն բագինն նուիրական հաւկիթ մ'առնելով գերեզմանի մը մէջ կը դնէին և գարնան սկիզբն թռչունը դուրս կ'ելնէր անկէ։ Ասիկա խորհրդանչանն էր նաև բնութեան որ կը զարթնու ձմեռնային երկար քունէն, կամ լաւ ևս՝ իւր թմբրութենէն, վասնզի Եգիպտոսի մէջ չի կայ ճշմարիտ ձմեռ։

Հին ժողովրդոց մէջ հաւկիթը կենաց իգական տարրն է։ Մինդեռ արևը կամ էներմութիւնը արական տարր ձանչցուած է։ Ցեղեր կան որք հաւկիթը պաշտելի կը նկատեն, ինչպես նաև հուրը՝ աւերման տարրը։

Ջատկական հաւկիթներու ծագումը, ուրեմն, շատ պարզ է. ամէն որ իրարու հաւկիթ կը նուիրէ, ս'է թէ այդ ժամանակին մէջ հաւկիթներն առատ ըլլալուն համար, այլ տանց նուիրմանին, այլաբանօրէն, ամէն տեսակ մաղթանքներ իրարու ընել կարելի ըլլալուն համար։

Հաւանական է որ Քրիստոսի աշակերտները հաւկիթի մէջ, ձուելքի երեսյթի պատճառաւ, Քրիստոսի Յարութեան խորհրդանշանը տեսած ըլլան։ Ատոր համար է թերևս որ քրիստոնեայք սովորութիւն ըրած են հաւկիթն օրհնել տալ քահանաներուն և զայն նուիրել իրենց ընտանեաց և բարեկամաց։

Քրիստոսի գալստենէն շատ առաջ, Զենաստանի մէջ սովորութիւն կար գարնանամուտի տօնին առթիւ իրարու հաւկիթ նուիրել։ Զինաց նուիրական գիրքերէն կը հասկցուի թէ այդ տօնը մեծ հանդիսիւ կատարուած է 722 տարուան մէջ (նախ քան ք.Ք.) և երկնային կայսրութեան զաւակները այդ առթիւ զանազան գոյներով հաւկիթներ նուիրած են իրարու։ Կոմֆուկիոսի աշակերտները դեռ պահած են այդ սովորութիւնը։

Պարսկաստանի մէջ ալ նոյնպէս, նոր տարւոյ առթիւ հաւկիթ կ'ընծայէին իրարու։

Ամենուրեք նոյն նշանակութիւնն ունի հաւկիթը. այսինքն նոր էակներ արտադրելու տարր մը. նա կը նշանակէ արգասաւորութիւն, հարստութիւն, առատութիւն։ Ամենուրեք այդ համեստ ընծան իրարու տալով, այդ նուիրը կեղևին մէջ գտնուած ամէն բարգաւաճութիւններն — գէթ այլաբանօրէն — մաղթած կ'ըլլան իրարու։

Ամէն Քրիստոնեայ երկրաց մէջ զատկական հաւկիթի սովորութիւնը ժողովրդականացած է, գլխաւորապէս՝ Մեծ Պահոց հաստատութեան պատճառաւ։ Մեր Թուականին Դ.դ. դարէն իվեր եկեղեցին արգիլած ըլլալով Քառասնորդական Պահոց մէջ հաւկիթ ուտելն, գիւղերու և ագարակներու մէջ մեծ քանակութեամբ դիզուեցաւ այդ պաշարը և զայն ձեռքէ հանելու ամենապարզ միջոցն եղաւ տղայոց և հաւ ունենալու երջանկութիւնը չունեցող անձանց տալ զայնս։

Զատկական հաւկիթներու սովորութիւնը տարածուած է նաև արևելեան եկեղեցւոյ Քրիստոնէից մէջ։ Ռուսիոյ մէջ բարեկամք փոխադարձաբար իրարու հաւկիթ կը նուիրեն և զիրար դրկելով կ'ըսեն «Քրիստոս Վոսքրես» — Քրիստոս Յարեաւ, և ասոր կը պատասխանուի «Վ. Սկրիս Վոսքրես» — արդարև Յարեաւ նա—։ Այս սովորութիւնը ընկերութեան ամեն դասակարգերու մէջ ալ կայ։

Բաբելեանց ժամանակ փրանկներն ալ հաւկիթ կ'ընծայէին իրարու։ Ագարակաց մէջ գտնուած մեծկակ հաւկիթները Գաղիոյ Թագաւորին արքունիքը կը տարուէին։ Զատկական հանգիսաւոր պատարագէն ետքը, որ Լուվրի մէջ տեղի կ'ունենար, կանաչազարդ խոշոր կողովներու մէջ ոսկեզարկար հաւկիթներ դրուած Թագաւորին դահլիճը կը տարուէին և պատրագիչ քահանան զանոնք օրհնելով Թագաւորին նեկայութեանը, պալատականաց կը բաշխէր։ Այս սովորութիւնը տևած է մինչև յվերջ Միապետութեան, բայց կը յիշուի թէ Լուդովիկոս ԺԴ. և ԺԵ՝ ամեն տարի Զատկական հաւկիթ կը բաշխէին անձամբ իրենց պալատականաց։

Այս ամենէն կը հետևի թէ այդ ժամանակաց մէջ ալ մտածուած էր Զատկի համար արուեստական հաւկիթներ պատրաստել, կամ տասարակ հաւկիթները մէյ մէկ թանկագին ընծաներու վերածելու համար ներկել և արուեստական ամեն տեսակ կտտարելագործութիւններ դնել անոնց վրայ։ Երևելի նկարիչներն, Լանգռէ և Վալթոյ, մեծ պատիւ համարած են իրենց հաւկիթներու վրայ նկարելը։

Կ'երևի թէ վերջին դարուն մէջ ճաշակի և նկարչութեան այսպիսի

գլուխ-գործոցներու այնչափ կարևորութիւն տալ չէ ուզուած, այսու ամենայնիւ ասվորութիւնը անխախտ մնացած է, և Ձատկական հաւկիթները «բարեկամութիւնը պահպանելու յատուկ» մնոր նուէրներու կարգն ա՛յած են։

Գիւղերու մէջ Ձատկի հաւկիթը սոխի կեղևով կը ներկեն, իսկ քաղաքաց մէջ աւելի փայլուն գոյներ տալ կ՛ուզուի անոնց. այսինքն ոսկեգոյ, արծաթի ևայլն։ Վերջերս նորաձևութիւն մ՛եղած է գրեթէ առ հասարակ «միքատոյի թուղթ»ով ներկել զայնս, որ երակաւոր մարմարի տեսք մը կուտայ անոնց։

Բնականաբար ամենէն առաջ շաքարավաճառներն ուզած են օգտուիլ այս ասվորութենէն, զանազան նիւթերով և նուրբ ճաշակաւ ու շքեղութեամբ պատրաստելով զայնս։ Շինծու հաւկիթներ կան որք շատ ճարտարութեամբ շինուած են. և գրեթէ ամէն տեղ, ուտելիք ծախող վաճառատանց մէջ ի ցոյց դրուած կան, շաքարէ, շոքոլատէ, փայտէ, թաւիշէ, սընդուսկ ևայլն պատրաստուած, և զանազան գոյներով, դեղին, կարմիր, կանաչ և կապոյտ։

Ի՞նչ կ՛անցնի ձեր մտքէն լսելով թէ հաւկիթ մը կապոյտ ներկուած է. պիտի ըսէք անշուշտ թէ կապտագոյն հաւկիթը անբնական է, ինչպէս կապոյտ վարդ մը, զոր բնութիւնն իսկ չէ համաձայնած կամ թէ չէ ուզած ստեղծել. մանաւանգ թէ Ալֆօնս Գաո — որ երևելի անկաքան և պարտիզպան մ՛եր և ծագկանց ու գլխաւորաբար վարդերու տեսակները, խստորնակ պատուաստով, բազմացնելու նուիրած է իւր կեանքը — երբեք չկրցաւ յաջողիլ կապոյտ վարդ մը գոյացունել։

Ձատկական հաւկիթներու շինութիւնը մանաւանդ արհեստ մ՛է փարիզի մէջ. անդ հաւկիթներն արուեստական ճաշակով գունաւորելէ զատ, նորաձևութեան ճիւղին պատկանող արուեստական հաւկիթներ ալ կը շինեն, և այս՝ մանաւանդ իութիւն մ՛եղած է որ ֆէֆէրներու և ֆաբրիկներու պատրաստութենէն ամիջապէս ետքը կը սկսի։

Ալզասի մէջ, ուսադ ուրբաթ օրն՝ երբ եկեղեցւոյ զանգակներն չեն հնչեր, տղայք գիւղերը կ՛երթան և փայտէ ժամհարներով յեկեղեցի կը հրաւիրեն գիւղացիները. Ձատկի երկրորդ օրը վերստին գիւղերն երթալով իրենց ժամակոչութեան վարձքը կը խնդրեն որ ղատկական հաւկիթէ կը բաղկանայ։ Ա՛պա քաղաք վերադառնալով զանոնք ուտելէ առաջ կը խաղան անոնց հետ. և ասոր համար ալ տեսակ մը խաղ հնարած են։ Երկու տղայ մէկ մէկ հաւկիթ կ՛առնուն և մին իւր հաւկիթին ծայրովը ընկերոջը հաւկիթին կը զարնէ, կոտրած հաւկիթին տէր կ՛ըլլայ կոտրողը, բայց այս խաղն ալ ունի իւր էական պայմանը, որովհետև հաւկիթի մը սուր կողմը աւելի ամուր ու տոկուն է տափակ կողմէն, ուստի ներելի չէ որ մէկը սրբածայր կողմով ընկերոջը հաւկիթին տափակ կողմէն զարնէ։

Յամանակաւ ժողովրդապետներն իրենց թեմերուն մէջ գտնուած հաւատացեալներէն Ձատկական հաւկիթներ կ՛ընդունէին իբրև նուէր, այդ սովորութիւնը՝ որ մինչև միջին դարու վերջերն յարգի էր, տակաւ անհետացած է։ Ա՛յսպէս են նաև ժողովրդական ամէն աւանդութիւններ։ Հաւատացեալք որք ատենօք իրարու հաւկիթներ կը նուիրէին Քրիստոսի յարութեամբ ուրախանալու համար, այսօր կը ներկեն զայնս տղայոց հաճոյք մը պատճառելու համար, սեզան զարգարելու համար, տղայոց խաղալիք պատրաստելու համար, այնպէս որ գրեթէ կատարեալապէս մոռցուած է անոնց ծագման պատճառները և աւանդական նուիրականութիւնը։

ԹՕՆԻ ՔԻՒԼԼԻՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ

ՀՈԳԱՏԱՐ-ՈՐԲԱՆԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ամսոյս 3 ին՝ կիրակի օր՝ տեղի ունեցաւ Հռիփսիմեան վարժարանի սրահին մէջ Հոգ–Որբախնամ Ընկերութեան Որբանոցին առաջին չորեքի հանդէսն։

Որբանոցի յառաջդիմութեան նախանձախնդիր ու համակրող տիկնանց ու արանց ընտիր ու ստուար բազմութիւն մը պատուած էր հանդէսն։

Պատ. Ուսումնական Խորհուրդոյ կողմէ ներկայից մէջ մի միայն կ'երեւէր Ատենադպիրն՝ Մեծ. Միհրան Վարպետեան, ներկայ էր նաև Մեծ. Գէորգ Տէր Բարթողիմէոսեան՝ երկսեռ վարժարանաց Տեսուչն։ Վարժապետաց դասէն հազիւ երկու ներկայացուցիչ կ'դտնուէր հանդիսին, իսկ քահանայից դասն աւելի ստուար խումբով բոլորած էր Ս. Աստնոր Հայրն։ Մխիթարեանց Միաբանութիւնն ունէր իր ներկայացուցիչն յանձին Վ. Հ. Յովսէփ Վ. Թուխիկեանի։

Թէև անտարբեր ու անտես ոմանց աչքին, չէ կարելի սակայն առանց դիտողութեան սահիլ պարագայի մը նկատմամբ՝ որ չատերուն զարմանալի երեւոյթ մը կ'ընծայէր, որքան հանդիսականաց, նոյնքան և Հոգ–Որբախնամ Ընկերութեան աղնիւ ու ժրաջան անդամուհեաց առջև, այս էր՝ նորընտիր խնամակալութեան և կրթասէր Ընկերութեան բացակայութիւնն։ Առաջնոց կողմէ միայն երկու անդամուհի ներկայ էին հանդիսին, իսկ Կրթասէր Ընկերութիւնն կ'փայլէր իր բացարձակ բացակայութեամբն։

Եթէ տեղեակ չլինէինք այն համերաշխ ոգւոյն որ կ'տիրէ այս վերջնոյն և Հոգ–Որբախնամ Ընկերութեան մէջ, թերևս կասկածէինք որ կանխորոշ դիտմամբ չէր ներկայացած այն հանդիսին, հանդէս մը՝ որ առաջին անգամ տեղի կ'ունենար, տարիէ մ'ի վեր բացուած Որբանոցին անտէր տասնևչորս որբուհեաց յառաջդիմութեան արդիւնքն ներկայելու համար՝ Արդոյ Հասարակութեան։ Իրաւի՝ ցաւալի է այս երևոյթն, քանի որ Մանկավարժոյն հանդիսից ներկայ գտնուող հանդիսակա-

նաց մէջ միշտ Հոգ–Որբախնամ Ընկերութիւնն ունեցած է իր անդամուհիներէ բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։

Երբ տեղւոյս մէջ սկսած է բարեսիրական շարժում մը յօգուտ աղքատ ու թշուառ տարրին, և երբ այդ բարի նպատակին օժանդակներն առանձինն ընկերութեանց մէջ ճուլուած հայ իգական սեռէն ունին իրենց ներկայացուցիչներն, ցաւալի չէ՞ որ մին միւսին քաջալեր չհանդիսանի, քանի որ ամենքն՝ թէև ինքնուրոյն ընկերութիւններ կ'կազմեն՝ բայց զրեթէ համանման բարեգործական նպատակի մը ուղղած են իրենց ճգունքն ու աշխատանքը։ Վերջապէս չենք ուզեր թերևս անդիտօրէն եղած զանցառութեան մը վրայ աւելի ծանրանալ՝ յուսալով որ՝ ապագային՝ այսօրինակ անպատեհութիւններ չպիտի տեղի ունենան, դառնանք մեր հանդիսին։

Ժամը 2 էր և արդէն հանդիսասրահն լեցուած էր։ Ամեն ոք կ'սպասէր Ս. Առաքելոց Հօր գալստեան, նախ՝ ընդ փոյթ սկսելու հանդէսն և թերևս քիչ մ'ալ ժամանակ չհեղով օգտուելու բնութեան պարգած գեղեցիկ օրէն, որ կ'տարածէր իր գարնանային կենսատու անոյշ բոյրն։

Հանդէսն բացուեցաւ մեր վեհափառ Սուլթան Ապտուլ–Համիտ Բ. Կայսեր փառապեղ անուան ձօնեալ երգով մը, որու կ'ընկերանար ճարտար դիւրութեամբ դաշնակի վրայ Աղնիւ Օր. Թագուհի Յ. Յովսէփեան, Ընկերութեան ժրաջան անդամուհիներէն մին։ Ապա՝ Աղնիւ Օրիորդն ածեց Համիտիէյի քայլերգն որ ծափահարութեամբ ընդունուեցաւ։

Ընկերութեան բանիբուն անդամուհիներէն մին՝ Աղնիւ Օր. Սաթինիկ Չալէպլեան՝ կարդաց իր ընկերուհեաց կողմէ պարագային յարմար ճառ մը, պարզելով Որբանոցի մը մասին ի վաղուց ըղձացուած պէտքն, զոր ի գլուխ հանեց Ընկերութիւնն, չնչտելով մի առ մի այն օգուտներն որ կրնան յառաջ գալ խեղճ ու անտէր որբուհեաց դաստիարակութեամբ։ Հրաւէր կարդաց Արգոյ Հասարակութեան չզլանալ իրենց սրտաբուխ նուէրներն յօգուտ և յառաջդիմութիւն Որբանոցին։

Ապա որբուհիներն հետզհետէ արտասանեցին։ Հառաչ ծաղկեայգ, Օ՜ վերադառնա, Փխրիկը, Հոգիս երբէք, Գարունը, Մայրենի դրէմը, Մորգիկ կ'ինը, մեծ յաջողակութեամբ ու սրտաշարժ շեշտերով, որ առ հասարակ բոլոր հանդիսականաց սրտերն յուզելու և աչերէն արցունք խլելու չափ ազդեցութիւն ունեցան։ Մէն մի ոտանաւորէն վերջ Որբանոցի վարժուհի Աղն.

Օր. Աշնիւ Ալթունեան՝ որու հոգասէր ու աշխատասէր ոգին իրրև վարժուհի Որբանոցին՝ գովեստից արժանի է, դաշնակի վրայ փոխն ի փոխ Աղն. Օր. Թագուհի Յովսէփեանի հետ՝ կը ճայնակցէր Թշուառն Խոբհեցէ+ սրտաշարժ երգին՝ որ ներդաշնակ ու ժեղամաղձիկ կ'երգէին որբուհիներն։

Շատ բնական և սրտագրաւ չեչտով ու չարժուձևերով ըստ կարգի ներկայացուեցան Երջանկոբիեան ֆոպրնէլը և Կոքսոաժ պա-յոսակ՝ գողտրիկ տրամախօսութիւններն։ Այնքան յաջողակութիւն և դիւրութիւն տանուհեաց կողմէ՝ պատիւ կ'բերեն ոչ միայն որբուհեաց ուշմտութեան այլ և անոնց վրայ աշխրջութեամբ հսկող Ընկերութեան աղնիւ և ժեղուաջան անդամուհեաց։

Ռամելայ Տէր Աբրահամեան, որբուհիներէն մին՝ կարդաց յանուն իր ընկերուհեաց, շնորհակալութեանց ուղերձ մ'առ Պատ. Հոգ-Որբախնամ Ընկերութիւնն և առ Ս. Առաջնորդն, զգայուն ոճով ու սրտով բացատրելով այն հոգասիրական խընամքն որոց առարկաներն էին, և այն դժբաղդ կացութիւն որու մէջ կ'գտնուէին, և ուսկից ազատած էին զիրենք հոգատար և որբասէր հոգիներ։ Կ'խոստանար՝ յանուն իր ընկերուհեաց՝ չըխնայել ամեն ջանք ու ճիգ յառաջանալու ուսմանց մէջ և իրենց տարած խնամոց համապատասխան արդիւնք արտադրել ապագային մէջ։ Երախտագէտ զգացմամբ շնորհակալութիւն կը յայտնէր, կրկնելով որ չկրնան մոռնան երբէք այն մեծ զոհողութեանց պատուղներն օր մը նուիրելու Հոգ-Որբախնամ Ընկերութեան։

Հոգ-Որբախնամ Ընկերութեան կողմէ ատացած գրաւոր հրաւէրին վրայ բեմ ելաւ Ա. Մ-ը Խմբագրապետն Պ. Մամուրեան, ապա Ս. Առաջնորդ՝ Գեր. Տ. Ներսէս Ա. Վրդ. Արսլանեան,* որ ի վերջ օրհնելով թշուառ որբուհիներն և զանոնք խնամող հոգիներն և մաղթելով երկար ու բարեբաստիկ տարիներ մեր Ազգաստափառ Կայսեր թանկագին կենաց համար՝ վերջեց հանդէսն։

---

* Փափաքելի էր որ Գեր. Առաջնորդ Հայր եւ Պ. Մամուրեանցի առեւնախօսութեանց գէթ ամփոփումն հրատարակուէր Ա. Մ-ի մէջ։

Հանդիսականներն գոհ ու ուրախ սրտերով բաժնուեցան հանդիսավայրէն, դնահատելով Հոգ–Որբախնամ Ընկերութեան այս մարդասիրական ձեռնարկը։

Մեծ յոյս ունինք որ այդ հաստատութեան ընդարձակման և յառաջդիմութեան համար Արդ. Հասարակութիւնն՝ երբ առիթն ու պարագան ներկայանայ՝ չպիտի զլանայ սիրայօժար իր նուէրներն ու նպաստն։ Որբանոցի մը նշանակութիւնն չատ բարձր է ու անոր աջակցիլը գրեթէ նուիրական պարտաւորութիւն մը պէտք է նկատուի այն ամեն ողորմասէր ու գթասէր հայուն համար որ գաղափար ունի ի մօտուստ կամ ի հեռուստ թշուառութեան և աղքատութեան վրայ։

Թշուառութեան և աղքատութեան դէմ թերևս գտնուին զանազան միջոցներ, բայց այլ է որը ու անտէրունչ մանկանց օգնելու ու պաշտպան լինելու մեծ նշանակութիւնն։ Քանիմէ ու սրտաճմլիկ վիճակէ մը որը մը որդեգրել, անոր դաստիարակութեան և կրթութեան ձեռնտու դտնուիլ, ոչ միայն նիւթապէս զայն թշուառութեան դէմ պաշտպանել, այլ և բարոյական տեսակէտով, մեծ ու նախախնամական պատուէր մը ի գործ դնել կ'նշանակէ, քանի որ անթիւ են այն վտանգներն որ կ'սպառնան անտէր ու թշուառ էակի մը դէմ . . . ։

Ուրեմն կրկին ու կրկին չնորհակալութեան եթէ արժանի է Հոգ–Որբախնամ Ընկերութիւնն՝ կարօտ է նաև ընդհանրութեան նուէրներուն և աջակցութեան։ Հայ Հասարակութեան կ'պատկանի օգնել այդ հաստատութիւնն կանգուն պահելու և անշուշտ պիտի պահուի և զարգանայ, քանի որ կանացի սըրտեռանդ և անձնուէր հոգիներ՝ տոհմասէր ու ողորմասէր զգացումներով լի նախախնամական պաշտօն վարելու պատրաստ կ'գտնուին։

Հ. Մ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

. . . խմբագիր

Ազնուափայլ Տիկին Եղիսաբեթ Ս. Մօրուքեան՝ հաճած է ձեր օգտաշատ և պատուական հանդէսին նուիրել մի օրինակ աղքատիկ վարժարանիս։

Ուստի նոյն Ազն. Տիկնոջ հաճեցէք ձեր պատուական թերթի միջոցաւ յայտնել մեր շնորհակալութիւն յանուն 600 աշակերտաց։

Իջիւ՛ թէ այլ ազնուասիրտ և բարերար ազգայինք ևս յիշելով կեսաբիղ աղքատիկ թաղին մէջ կառուցեալ 600 աշակերտ պարունակող, կիւմիւշեան վարժարանն՝ հաճէին մերթ ընդ մերթ օգնութեան ձեռն կարկառել մեզ, և այնու շնորհապարտ կացուցանել խորհուրդս։

8 Մարտ 1894 Ի Դիմաց Հիւպատոսութեան Ս. Լուսաւորչեան կեսարիա Ատենադպիր Վ. Ատենապետ

ԹԱԴԷՈՍ Գ. ՄԸՆՉԻԿԵԱՆ ԴՐԻԴՈՐ Կ. ՓԻՓԻՆԵԱՆ

Այս առթիւ խմբագրութիւնս պարտ կը համարի շնորհակալութեամբ յիշատակել այն ուսումնասէր ազգայնոց անուններն որ հաճած են Ա. Մաշտոց նուիրել գաւառային և թեմական այլ և այլ հայ վարժարանաց։

Մեծ. Սահակ Աւետիսեան, ծ. տնէ պարկէ եվեր կը նուիրէ ժեր ըներնէն

1	օրինակ	Էօտէմիշի	Ազգ.	վարժարանին
1	»	Գրքազաճի	»	»
1	»	Քէօմաւհիայի	»	»
1	»	Նազիլիի	»	»
1	»	Ագսարի	»	»
1	»	Աֆիօն-Գարահիսարի	»	»

Ի Ցէշտակ Սարգիս Սեվդիսարեանէ Ներկայ պարկէն ակնեալ

1	օրինակ	Վանայ	Ազգ.	վարժարանին
1	»	Ալաշկերտի	Կեդր.	»
1	»	Երիզայի	Ազգ.	

Մեծ. Կարապետ Սէմոնեան

1 օրինակ Մարաշի Ազգ. վարժարանին

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլիս 12 Ապրիլ 1894

Բաւական, ճարտ՝ որքան շատ են քարոզիչներն այս Մեծ Պահոց մէջ, և որքան քիչ քարոզիչներն, որքան շատ հին սուրբերն, և որքան քիչ նոր քրիստոնեաներն... որքան մեծ գլուխներն և որքան փոքր սիրտերը, որքան խոչոր տաճարներն, և որքան ցանցառ հաւատաւորներն: Ոտա՞մ և ես Պօսիւէի պէս... Թո՛ղ ալ կողմն անցնին ընտրեալներն... ո՛չ, վասնզի և ես տեղէս չարժելու պիտի չժտիմ...: Եւ սակայն միշտ կ'տեսնեմ որ մարդիկ մանաւանդ կիներ, քարոզի օրեր, կը չարժին դէպ ի եկեղեցիներն՝ խոհուն ու տրտում, յուսալով լսել ձայն մը հոգեշունչ՝ որ վշտագին հոգիներու բոյժ, մոլորագին սրտերու դարման, մեայլտ մտաց լոյս տայ, զօրութիւն տայ դողդոջ ոտներու որ անվհատ քալեն կենաց վիշտից ասպարիզին մէջ, և անվրդով կատարեն իրենց տնական ընկերային և մարդկային պարտքն՝ այնպէս որ վայելեն այս աչխարհիս բարիքը և միւսին հանգիստն: Եւ այդ բարեպաշտոն ժողովուրդն ինչպէս անմխիթար, վհատ կ'ելնէ տաճարէն, ինչպէս կ'սարսռի դամբանային քարոզին տպաւորութեան ներքև: Պաչարած են զինք ցաւն, սոսկումն ու տրհաւիրքն, դեռ ականջին կ'զարնեն անդնդային աղաղակներ, աղիողորմ ողբեր, դեռ կ'ընդնչմարէ վարդապետին նկարագրած դեհենին լափիչ բոցերն, դեռ կ'լսէ բեմէն որոտած ահեղ սաստը — «վա՛յ անոր որ մեղք կ'գործէ, վա՛յ անոր որ չապաչխարեր, վա՛յ անոր որ սաղմոս չքաղեր...: Աստուած նախանձ է, Աստուած ցասկոտ է...:» Եւ գունատ մեղաւորն կ'վազէ տուն, Աւետարանը ձեռք կ'առնու, կ'կարդայ լերան քարոզը, քիչ մը չունչ կ'առնու, յուսոյ նշոյլներ կ'տեսնէ հեռուն և Աստուծոյ անհուն գթոյն վրայ կ'դնէ իր գլուխն ու սիրտը և և կ'ըսէ. — «Մարդ եմ և վրիպելի. պիտի քաւեմ մեղքս, այլ իմ սահմանիս մէջ իմ պարտքս պիտի կատարեմ, պիտի սիրեմ արդարութիւնն ու ճշմարտութիւնն որքան որ ներելի է մահկանացուի մը սիրել, և Աստուած ողորմած է:»

Եւ կարծեմ, այդ միամիտ ժողովուրդն իրաւունք ունի ըսելու որ Աստուած ողորմած է...: կ'դիտեմ հեռուէն որ աչքերըդ խոչոր խոչոր կ'բանաս ու կ'ըսես — Արդ ե՞օք քարոզ տալու

միտք ունիս և դու— ինչո՞ւ չէ. վնաղարը չէ որ մարդս վարդապետ կ'ընէ . . . Մինչէ մե՞ղք է եթէ ես ալ փոքրիկ քարոզ մը թոթովեմ . . . Ջատիկը կ'մտիկ· աչխարհականն ալ կ'սկսի մըտածել որ այսպիսի նուիրական օրեր իր հոգւոյն բարիքը պարտի փնտռել և սրբուիլ: Միայն ըսէ ինձ, կ'աղաչեմ, թէ ի՞նչ է այդ բարիքը, դերագոյն բարիքը: Մի անդամ լոյս կ'տեսնէ մարդ, աչխարհ կ'գայ, կ'ապրի, թերևս առ երևոյթս, հետևապէս պարտի եթէ ոչ լիուլի, գէթ մասնակի վայելել հոգևին ինչ որ լաւ է, ինչ որ ընտիր է, ինչ որ կենսալից է այս երկրիս վրայ: Մեզ չարունակ կ'քարոզեն, ինչպէս կ'ըսէ ջերմեռանդ հեղինակ մը, թէ կրօնական աչխարհի մէջ մեծագոյն բանն է հաւատը: Մի՞թէ իրա՞ւ է . . . Մի՛ ժպտիր· աստուածաբանութիւն չպիտի խօսիմ . . . Թո՛ղ պատասխանէ Պօղոս Առաքեալն, քրիստոնէութեան այդ կրակոտ հերոսն, եթէ դու լուռ ու մունջ կ'մնաս— «եթէ լիակատար հաւատ ունենամ, այնպէս որ լեռներ շարժելու կարող լինիմ, և սէր չունենամ, ոչ ինչ եմ»: Սէ՛ր, այս է քրիստոնէութեան գլուխ աղբիւրն և ուրիշ ամեն բարեաց չարժառիթը: Անշուշտ, հարկ է, հարկ է հաւատ, յոյս, բայց . . . բայց սէրն է որ կ'ամփոփէ իր մէջ ամեն բարոյական գանձ, ամեն լոյս, ամեն երանութիւն: Աւելի յառաջ կ'երթայ Ս. Յովհաննէս և կ'ըսէ· «— Աստուած սէր է»: Վսեմ բառ, վսեմագոյն իմաստով, որ եթէ երբէք իրագործի մարդկային սրտերու, խորհուրդներու և գործերու մէջ երկրային մի չատ աղէտ, վիշտ, մոլութիւն և մոլորութիւն կ'ջնջուին: Մտային մեծ ճիգ, բանաբարում մը կարևոր է հաւատալու ինչ որ ինքնին խորհրդաւոր, անիմանալի է, մինչդեռ սէրն կ'լուծէ ամեն մութ, կնճռոտ հանգոյց և հոգեկան լուսով կ'ողողէ մեզ: Եւ ապա «սէրն օրինաց լրումն է»: Ի՞նչ հարկ բեռնաւորել յիշողութիւնն և մտքէ չանցած մեղքեր ունիլ տառնաբանեայ պատուիրանքն ուսանելով: Ուսի՛ր, խօսիր, գործէ այնպէս որ ուսածդ, խօսքդ ու գործդ լոկ սիրոյ աղբիւրէն բխին, և իսկոյն պիտի վանես ամեն անմաքուր վարմունք, ամեն անիրաւութիւն քու կենացդ շրջանէն, և այդ մասնական շրջաններն հոտզհետէ իրարու կցուելով կրնան կազմել հանրական շրջագիծ մը՝ կնդրոն ունենալով սէրն, որու չառաւղները պիտի լինին համերաշխութիւն, բարութիւն, վհհանձնութիւն, անշահամոլութիւն, անկեղծութիւն: Եւ իրօք այն ժամանակ պիտի դադրին երկրային, ցեղային, կրօնային, մտային սահմանագծեր, դադ-

բերով խորանք, նախանձ, ատելութիւն, նենգութիւն և ինքնասիրութիւն և պիտի ծագի հանրային եղբայրակցութեան արևը։

Ինչպէս մանկային, նոյնպէս մարդկային դաստիարակութեան խարիսխը պարտի լինիլ սէրն, մարդասիրութիւնն։ Ի՞նչ ներգործութիւն որ ունին վայտն, ֆալախան ու թաթն, բարբարիկ կըրթուելեան այդ գործիներն, զոր այնքան ահարկու ու նկարակերտ գոյներով կ'ներկայէ մեզ իր Մանկական չէշտախնդրան մէջ Պ. Մ. Նուպարեան իր ուշիմ գրչով, նոյնն ունին և մարդոց հոգեկան դաստիարակութեան վրայ սանդարամետական սոսկալի տեսարանները, հուր, սուր չրուշակ ու օղակ և այն ամեն մարմնային հեռանկար պատիժներն զոր ստէպ հին դարերըն և այժմ քաղաքակրթութիւնն մերթ ի գործ կ'դնէ իբրև զգաստութեան պայմաններ։ Ի՞նչ այժ ունին մինչև իսկ խրատ, քարոզ, որոտալի ճարտասան լեզու մարդկային հոգիներու և կամաց վրայ, երբ այդ խրատն, այդ քարոզն, այդ լեզուն սիրոյ կենսատու կրակը չբերեր մեր էութեան, մեր կենաց, երբ միայն իբրև պաշտօնական միաձայն և տաղտկալի կոչնակներ կ'հնչեն մեր ականջին առանց բան մ'ըսելու մեր սրտին, մեր զգացումներուն։ Եւ առաքեալը չըսա՞ւ միթէ.— «Եթէ մարդոց ու հրեշտակներու լեզուն խօսիմ և չունենամ սէր, պիտի նմանիմ ձայնարկու պղինձի կամ հնչող տաւղի մը»։ Ի՞նչ այդեցութիւն կ'գործեն ողորմասիրութեան, զոհողութեան ու այլասիրութեան անհաղորդ սրտերու վրայ խմաստութեան պաղ դասերն և գիտութեան չոր ու ցամաք պատգամներն, եթէ վշտահար ու զգայուն հոգիներու վրայ չթափեն սիրոյ կենարար նըշոյլներ։

Եւ, բարեկամ, այս է պատճառն որ սպաղ կ'գտնեն դիս այն մարդկային ձևակերպական չնորհներն որ գրդիռ ունին միայն ներքին նկատումի մը, շահ մը, գովեստ մը, երկիւղ մը, համբաւ մը, այլ ոչ ճշմարիտ սէրն։

Այո՛, այն սէրն՝ որ է Աստուած, որ է նպատակն, և ոչ լիովին հաւատ, յոյս, լոյս, զոհողութիւն և նահատակութիւն, որ միջոցներ են առ այդ անմեռ նպատակ, սէրն է որ պիտի մրկէ աշխարհս, սէրն՝ որ թէ վայրագ և թէ բարեկիրթ ազգերու հաւասարապէս զգալի, իմանալի և պաշտելի լեզու մ'է, սէրն է վերջապէս որ պիտի բանայ մարդկութեան առջև բարութեան և երանութեան աղբիւրն։

ՇԱՀՆՈՒՐ

ԼՐԱԲԵՐ

Մինչդեռ եւրոպական մի քանի մեծ տէրութեանց վեհապետներն խաղաղութեան կողմը կ'հակին իրենց մտերմական տեսակցութեամբ և ժամուկն ընդհանուր դէնըկեցութեան խորհուրդները կ'հրատարակէ, պատերազմական ելմտացոյցներն՝ որ հետզհետէ կ'ստուարանան նաւային ու ցամաքային զօրութեանց հետ և փոխառութեանց դիմելու կ'ստիպեն, խաղաղասիրական հակումներու ու խոստումներու հակառակ լեզու մը կ'խօսին Վիլհելմ կայսրն՝ որ Ֆրանց Յոզէֆ կայսեր հետ կ'գրկախառնի յԱլպասիա, Իտալիոյ Ումպերդօ թագաւորին հետ կ'տեսակցի Ջերմագին ի Վենետիկ, բայց այս չարդիլէր որ Գերմանիա 107 միլիօն մարքի փոխառութեան ձեռնարկէ և Իտալիա իր 177 միլիօն ֆրանքի տարեկան բացն նորանոր տրօք դոցելու և երբեակ դաշնակցութեան մէջ իր դիրքն անխախտ պահելու ճգունքը չարունակէ՝ ըստ Պ. Քրիսբի՝ վարչապետին, և ոչ մի սանդիմ ելմտացոյցէն զեղչելու տրամադիր լինելով։ Մի և նոյն եռանդով իր կացութիւնն օրէ օր ամրացնելու միջոցները կը խորհի Ֆրանսա, որու մամուլն Ումպերդօ թագաւորին այս օրերս Ֆիլոբի մի խմբագրին ըրած փրանսասիրական և խաղաղասիրական յայտարարութիւնները կ'հեգնէ և կ'սպառնայ յաւէտ պահել իտալական տպրանաց դէմ իր մաքսային ծանր օրէնքն, թէև նոյն պահուն Պ. Լէօն Սէյ աղատ փոխանակութեան առաւելութեանց վրայ ի զուր կ'ճառէ։ Նաւային քննիչ յանձնաժողովն կերպով մը կ'հաստատէ Պ. Քլէմանսօի ամբաստանութիւններն Թուլօնի նաւատորմին անբարեկարգ վիճակի մասին։ Ֆրանսա կորոյս իր մի մեծ դիտականն, Պրաուն Սէքար, անուանի իր ըրած բուժական դիւտերով և երիտասարդական բալասան ծերութեան մարմնոյ մէջ ներարկելու տարօրէն փորձերով։ Ինչպէս Հունդարիա ողբաց իր մի հռչակաւոր պաւակն՝ Քոշութ, որու մարմինն Միլանէ ի Պուտա–Բեշդ կ'փոխադրուի և յուղարկաւորութեան հանդէսն աննման չքեղութեամբ կ'կատարուի։ Անգլիա՝ ցարդ յաջորդական բարւոքումներու հակամէտ, բաւական ծանր տադնապի կ'ենթարկի՝ իր սահմանադրական վարչմի դրութեան դէմ յուզուած պահանջումներով։ Վարչային և խորհրդարանական վէճերն հետզհետէ կ'չեչտուին և Լորտ Ռօզպէրիի պաշտօնէութիւնն փափուկ ու տարտամ վիճակի մը մէջ կ'թողուն։ Թէև վարչապետին ամրողջ քաղաքական ծրագիրն դեռ անյայտ է, թէև Թայմս արդէն կ'նշմարէ անհամաձայնութեան նշաններ դահլիճին և ազատական կուսակցութեանց այլ և այլ հատուածներուն և աննչան մեծամասնութիւն մը հասարակաց ժողովոյն մէջ, սակայն այս ստոյգ է թէ Լորտ Ռօզպէրի առանց անգլիական ժողովրդեան մեծագոյն մասին հաւանութեան չպիտի իյնէ հիմնական փոփոխութիւններ մուծել արդի սահմանադրական հիմնարկութեանց մէջ։ Եւ

այս հաւանութիւնն ստանալու համար արդէն կ'ուրուագրուին ծրագիրներ՝ որ նպատակ ունին ընդհանուր քուէարկութեան օրէնքը հաստատել, արդէն իրլանտական կիսամեռ հիմնագրին մօտ Սկովտիական ինքնօրինութեան նոր խնդիրը կ'յուզուի, որու անտարակոյս պիտի հետեւի Ուէլսի նահանգական ինքնօրինութիւնն, այնպէս որ մինչդեռ մերթ ընդ մերթ անուանի քաղաքագէտներ կ'խորհրդակցին ու կ'ատենաբանեն Բրիտանական տէրութիւնն իր գաղթականութեանց հետ քաղաքական, առևտրական և մաքսային կապերով ամրապէս կապել և մի դաշնակցական պետութիւն մը յօրինել, ահա ներքին կապերն ալ հետզհետէ խզուելու ճամբուն մէջ կ'մտնեն և թերևս հին եօթնապետական օրերը բերեն։

ԼՐԱՓԱՂ

Թայիրեանց Ազգ. Հոխիսիմէ կոյս՝ ի նպաստ Ս. Երուսաղէմի վանուց հանգանակած է գումար մը, զոր ինք անձամբ կ'տանի Ս. Յակոբեանց վանքն ուխտագնացութեանն առթիւ։

Մասիս լրագիրն պիտի վերականգնի ի շնորհս Պատ. Յուսումն. խորհրդոյ, իբրև հռչակաւոր Ներ, և յառաջիկայ Մայիս ամսին պիտի հրատարակուի կիսամեայ՝ ընդ հսկողութեամբ Յուսումն. խորհրդոյ և յատուկ մասնախմբի մը խմբագրութեամբ։ Յաջողութիւն կ'մաղթենք։

Տաթեւի վանքին գիւղական քահանաներ պատրաստելու համար, քսան անօրէնութեան վեհ. կաթողիկոսի, Արժ Շիրակունի վարդապետին միջոցաւ վանական դպրոցի պիտի վերածուի եղեր։

Պրօֆէսօր Ներսէս Ներսէսեանի տարաժամ մահն ընդհանուր սուգով համակեց բոլոր Ռուսահայ Հասարակութիւնն, որու քաջ ծանօթ էր Ներսէսեան իբրև կայսերական հնամեծարանի նշանաւոր գիտնական, իրաւաբան, հայագէտ և արևելագէտ։ Շքեղ հանդիսիւ կատարուած է իր յուղարկաւորութիւնն և ամէն ուսումն. հաստատութեանց կողմէ շատ ընտիր և ծանրագին պսակներ յղուած իր դագաղին վրայ դնելու համար։

Մհծ. Աբր. էֆ. Այվազեան հանրածանօթ գրագետն իր զանազան երկերով, դեպ ի Երուսաղէմ ուխտագնացութեան առթիւ՝ քաղաքս եկաւ և մի քանի ժամ անցուց տեսակցելով Ս. Աթոռոյն և այլ ծանօթ անձերու հետ։

Հ.

ՎՐԻՊԱԿ

Աբէլեան Մովսէս Եղբ թերթին մէջ հրատարակուած Դամբանական Տպաւորութիւնէ անուն յօդուածին մէջ սպրդեր են մի քանի տպագրական սխալներ, զոր պէտք է սրբագրել հետևեալ կերպով։

Երես	Տող	Սխալ	Ուղիղ
166	19	աթոռի մը	աթոռի մը վրայ
168	13	Ց. Արաքսիա	Արաքսիա Ց.
169	26	Ցովհաէնս	Ցովհաննէս
170	17	և սրտէս խմուած, «սրտէս թափուած»	«սրտէս թափուած, և սրտէս խմուած»

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԼԱ ՖՐԱՆՔՖՕՐԹՈՒԱԶ

(LA FRANCFORTOISE)

ԾՈՎԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՐԱՆՔՖՕՐԹ

Դրամագլուխ ֆր. **6,250,000** Պահեստէ դրամ **1,270,312** ֆր.

Ընկերութիւնս կ'ապահովագրէ շոգենաւով ուղարկելի ամեն ապրանք, ինչպէս և դրամածրար, ևայլն դիւրամատչելի պայմաններով։

Գնոց և այլ ամեն տեղեկութեանց համար կը հրաւիրուին դիմել առ ընդհանուր գործակալն Զմիւռնիոյ և շրջակայից. Վ. ՖԵՐՀԱՆ,

ՑԱԿՈԲ Գ. ՎԻՄԵԱՆ

ՊՕՂՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Օսման Զադե խան, վէրէ յարն, 37, Բեյօղլընըմ Պաշէ

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Պատ. Յաճախորդներուս և Արգոյ Հասարակութեան թէ կը պատրաստեմ բուն Անգլիական ոճովը արանց համար ամեն տեսակ ճաշակաւոր հագուստներ։ Նօթոն հրատարակուող «Տէը Ռէօվ-Էնտ Կաէիէ» դերձակներու յատուկ պատկերազարդ հանդէսը կ'ստանամ, որով միշտ օրը օրին տեղեակ կը լինիմ Անգլիական նորաձեւութեանն։

Ուրբաթ	Քարիսխա	Մէճիտ	6
Ժաաէբ	»	»	7
Երեքշաբթի	»	»	8

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ — ԿԱՆԽԻԿ

Վ. ՍԻՏԻ — V. SIDI

Մեծ կազմատուն Բարիզեան և Անգլիական ճաշակով։
Ամենաընտիր կազմ, Նուագատեարներու և Տումարներու

ԽԻՍՏ ՁԱՓԱԼԻՈՐ ԳԻՆԵՐ

17, Պըղպըլեաէ խան, Ֆրանկաց Ըռաղ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

ՋԱՐԵՀ ՇՆՈՐՀԱԻՈՐ

Հայոց Ընդ, Բէյէնէ Ճադրէ

Ամեն տեսակ դեղերու մեծ խնամքը պատրաստութիւն
Զափաւոր գիներ

Գաւառներէ եկած հիւանդներու ամեն դիւրութիւն կը տրուի, իրենց հիւանդութեանց տեսակին յարմար բժիշկներ կը ներկայացուին և անոնց պէտք եղած դեղերը մինչև իսկ դաւառները կը ղրկուին։

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՏՁԱՌԱՏՈՒՆ

Դ. եւ Լ. ՃԷՐԻՏՃԵԱՆ

Հայոց Ռեճ Ընդ

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուի անոյշին ամեն տեսակ պարէն, ինչպէս՝ ալիւր, բրինձ, արդար եղ, շաքար, խահուէ, ձէթ, մաքարօնի, սպուր համար խմորեղէններ, պանիր, պիսքուիթներ, անուշեղէնները, գինի, քօնեակ, և այլն, և այլն և ամեն ինչ որոյ պէտքը զգալի է ամեն տան և մանաւորապար խոհանոցի մէջ։

Թիստ աժան և ամեն մրցում մրհամարհող գիներ։

LIBRAIRIE FRANÇAISE & ANGLAISE

Նէ-Լմպէէ, Օ Պո-Մարշէ Բէնճայ Էդդրը

Պատիւ ունիմ ծանուցանել քաղաքիս Հայ ընթերցասէրներու թէ վերջերս ստացայ հետևեալ դրքերը։

Ճրանսուա Ռօբէ — Մօճ Քրան բարլէ
Ճորճտրիք Մասօն — Նաթոլէօճ է լէ ճամ
Ռիշրէն — Մէ բարատի—(բանաստեղծութիւններ)
Պոլ սը Ա՛ Օլէր — Ֆրանճա է Ռուսի

ԹՕՔՆԻՑ ԻՏԻՇԸՆ

Քոնըն Տոյլ — Տոը Ամէրիչքրա օճ Շէրլօճ Հօլմս
Պրէթ Հէրթ — Է բրօքիճ օճ ձ՚Ուճ Հէմիլճ՚ս

ԿԱՏՊԼԻՆ

ԱՐԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ՈՏՆԱՄԱՆՆԵՐ

Ջանազան կաշիներէ, ինչպէս՝ ոչխարի, այծի, եղջերուի, վիթեղ, ապրիշում և ամեն տեսակ կաշիներ։

Ոտնամաններու գինը պիտի որոշուի հագնողին ոտքին թուոյն համեմատ։ Ահա ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ մը որմէ օգտուիլ կը խրատենք մեր Պատ. Ցաճախորդներուն և Արդէն Հաստատուեալներուն, որովհետև՝ այս դրութեամբ՝

$^0/_0$ 40-45 ՆՈՒԱԶ *պիտի վճարեն։*

ԳՆԵՑՈՒՑ

Թիւ 40 ի 44 — 48 — Մեկուկէս 33 ի

Կօշիկ Ն-ոչխ կրկնաներբան	Թիւը	դրշ	7
Կօշիկ Բէզ- »	»	»	6
Պօթի լօ-լոր և լոքոտ	»	»	3 25
Բօթին ու սուկաւոր (մանեթարը)	»	»	2 75
Պլուքիչ ու » »	»	»	2 75
Կէս պլուքեղ և կէս պօթ	»	»	2 50
Աքարբին	»	»	2 37 $^1/_2$
Բօթին տոլճ	»	»	3 75

Մխաներբանը վերի ցուցակին գիներէն $^1/_4$ մէճիտ պակաս։

Ոտնամաններ ի Հարկին 24 ժամէ կը յանձնուին,

Ամուրիւն, գիմացկունութիւն և ճաշակաւոր ձեւաւորութիւն։

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ ԿԱՆԽԻԿ

Այլ եւբէք նկելցոյն դէմ դրան մօտ, թիւ 47

ԱՄԱՍ ՊՕՂՈՍ Կ. ՕՀԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՁԱՏՈՒՆ

ԳԱՐԼՕ ՊՈՒՀՐՄԻՃԵԱՆ

Ֆրանկոյ Թաղ, Կէ-ըմհալէի 7,

Սոյն գործատան մէջ մեծ խնամք և գեղարուեստական յաջողակութեամբ կը չինուին ամեն տեսակ պատկերներ սրլ և սրլ մեծութեամբ, պատկերաց վերարտագրութիւնք և մեծացնուած կը ծախսուին ամեն տեսակ լուսանկարչութեան վերաբերեալ մեքենաներ և սրլ գործիքներ վերջին դրութեամբ կատարելագործուած։

Փափաքողաց մասնաւոր արուեստախօսութիւնք։

ԴԻՒՐԱՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Գրպանի Բառարան ՀԱՅ-ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ (25000 բառ) Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ Հրատարակիչ Զարեհ Թորոսեան։ Տպագր. 3։ Մատենէսեան — Գին պարզ 15, լաթակազմ 17 $^1/_2$, կիսակաշի 20։

ՀԱՅԿ ԶԱՆԻԿԵԱՆ

ՄԹԵՐԱՆՈՑ ՎԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒ

Գալ – Իէ, Իէ– 4, 12 և 14

Կը ծախուին զանազան վերմակներ, անկողնի և բազմոցի համար թէ՛ բամպակէ և թէ՛ յարդէ բարձեր, գոտեբէր և սեռէբէր։ Նաև Տեղւոյին և Եգիպտական ամեն տեսակ բամպակ թէ՛ մեծ և թէ՛ փոքր քանակութեամբ։

Ապսպրանքի վրայ մեծ հոգածութեամբ կը պատրաստուին զարդարուն վերմակներ հարսանեկան անկողնի համար։

Գաւառներէ եկած յանձնարարութիւնք փութով ու ճշտութեամբ կը կատարուին։

ՇԱՏ ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԷ Ի ՀԱՅ յօրինեց Վ· Ց· ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Ամբողջ գործը փոխանակ 35ի որ խստացուած էր՝ 45-47 թերթ պիտի լինի։ Բաժանորդագրին է պարզ կազմ 30 դրշ· լաւ· 35, կիսակաշի 40, Օտար երկրաց համար 7 և 8 ֆր· լրանալէ յետոյ 40, 45 և 50 փոստին ծախքը գնողին վրայ լինելով։ Փափաքողք պարտին դիմել հրատարակչին, Զ· Թորոսեանի Պօլիս, Պահճէ-Գաբու, Նոր բոստին դէմ, Թիւ 4, ուր է մնակ կեդրոնատեղին։ Ա· Թերթն ձրի իբր նմուշ կը տրուի։ Հրատարակուած է 35րդ թերթն։ Բաժանորդագրութիւնն ի մայ կը փակուի երբ 40րդ թերթը հրատարակուի։

ՏՊԱԳՐԱՏՈՒՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

Սոյն Տպագրատան մէջ կը տպուին զանազան գրութիւնները, գիրք, տետրակագիր, հաշուեգիր, տոմսակներ, և այլն և այլն։

Սոյնպիսի գործեր տպել տալու պէտք ունեցող աղգայինք կը հրաւիրուին դիմել Մամուլեան Տպագրատունն և անտարակոյս զոհ պիտի ըլլան թէ տպագրութեան մաքրութեան և կանոնաւորութեան, թէ՛ թղթի ընտրութեան և գիներուս աննման չափաւորութեան մասին։

Մամուլեան Տպագրատունն կը գտնուի Ս· Մեսրոպեան վարժարանի կից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իւմիրի համար տարեկան արժ. մէճ.	3 ½
» » վեցամսեայ	2
Կ. Պոլսոյ և այլ երկիրներու համար տարեկ.	4
վեցամսեայ	2 ½
Աղբ. վարժապետներու համար իւմիր տարեկ.	2 ½
դուրսերու համար »	3

ԿԱՆԽԻԿ ՀՈԳԻԼԷ

Ա. Մամուլ կ'հրատարակէ նաև ձանուցումներ չափաւոր պայմաններով։

Ո և է նամակ, յօդուած ու գրուած ուղղեալ առ խմբագրութիւն ետ չեն դարձուիր։

Թէև Ա. Մամուլ ունի յատուկ գործակալներ և Կ. Պոլիս

Մեծ. Նշան Պէրպէրեան
61 Եոէն Ջապրիէ Ֆոպուրգ,
և
Մեծ. Բ. Հաննէսեան
Հեղինէ խան — Կալաթա

որոց միջոցաւ կարելի է բաժանորդ գրուիլ և թերթերն ստանալ, սակայն այն բաժանորդներն որ կ'փափաքին ուղղակի ընդունիլ իրենց թերթերն կարող են դիմել առ խմբագրութիւնս իրենց հասցէն որոշակի նշանակելով և միանգամայն տարեդինն՝ Օսմանեան թղթադրամ ուղարկելով։

Մեր հասցէն,

Խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼՈՅ — Իզմիր
Rédaction d'ARÉVÉLIAN MAMOUL —Smyrne.

ՄԵԾ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԴՐԱՄԱԳԼԽՈՑ

Օրինապէս երաշխաւորեալ բարձր կառավարութենէն ի ՀԱՄՊՈՒՐԿ

500,000

Մարք կամ

ՖՐԱՆԿ 625,000

Իբրև մեծագոյն բաժին պիտի ընծայուին ամենէ երջանիկ շահողինը նոր մեծ վիճակահանութենէ դրամագլխոց, Համպուրկի կառավարութենէ երաշխաւորեալ։

Բայց ո և է պարագայի մէջ

1	Պարգև, մարք		300 000
1	Բաժին, Մարք		200 000
1	»	»	100 000
2	»	»	75.000
1	»	»	70 000
1	»	»	65 000
1	»	»	60,000
1	»	»	55,000
2	»	»	50 000
1	»	»	40 000
5	»	»	20.000
3	»	»	15.000
26	»	»	10,000
56	»	»	5.000
106	»	»	3 000
253	»	»	2 000
6	»	»	1,500
756	»	»	1,000
1237	»	»	500
33970	»	»	148

18991 Բաժին մարք 300, 200, 150, 127, 100, 94, 67, 40, 20.

Դրամագլխոց ամենէ կարևոր վիճակահանութիւնն է պարկի բարձր կառավարութենէ արտօնեալ և պետութ ամբողջ կալուածօք երաշխաւորեալ կը պարունակէ 440,0 տոմսակ, որոց 55,400 ապահովապէս պիտի շահին, այս վ հակահանութեան մէջ դրամագլխոյ կը գրեթէ

13,000,000

ՖՐԱՆԿ ՈՍԿԻ

Այս գրամական վիճակահանութեան նպաստաւոր կ դադրութիւնն այնպէս կազմուած է որ ստորև նշանակուա ամեն 55400 դիներն ապահովապէս պիտի որոշուին 7 ջորդական դասակարգի մէջ։

Առաջին դասակարգի գլխաւոր բաժինն է 50,000 մարք երկրորդ կարգինը 55,000 մարք, որ երրորդին կ'բարձրան 60,000 մարքի, չորրորդին 65,000 մարք, հինգերորդին 70,0 մարք, վեցերորդին 75,000 մարք, և եօթերորդին 500,00 բայց ո և է պարագայի մէջ 300,000, 200,000 մարք կ

Ստորև յիշուած առևտրական տոմսին յորդանոք հրատիրէ այդ գրոյս մասնակցիլ այս մեծագումար վ հակահանութեան։

Այն անձինք որ կը փափաքին գրուիլ կը խնդրուին իրենց ընտրած տոմսակներուն դուսմարներն յղեն Ֆրանսա Դրամատան դրամատմաներով, կամ Եւրոպական և է դրամատան, կամ ուրեմն դիւրին պիտի լինի յղել տան միջադային քդրատարական հրամանագրո Ֆրանսական թղթատան թուղթ,

Առաջին կարգի վիճակահանութեան գինն է		
1 տոմսակ ամբողջ նախնական	ֆր.	7,50
1 կիսատոմսակ նախնական	»	3,75
1 քառորդ տոմսակ նախնական	»	1,90

Հետևեալ կարգերու տոմսակաց գինն ինչպէս նաև մեն գիներու բաշխումն և վիճակահանութեան թուական ներն, վերջապէս ամեն մանր տեղեկութիւններն կարելի գանել պաշտօնական յայտագրին մէջ։

Ամեն ոք պիտի ընդունի նահանգական տոմսակներ Պետական գրոշմով ինչպէս նաև վիճակահանութեան պաշտօնական յայտագիրը, որու մէջ կ'երևի ամեն կ րևոր մանրամասնութիւնը։ Վիճակահանութենէ անմիջապ ետք՝ ամեն շահակից պիտի ընդունի քաշուած պարգևներ պաշտօնական ցուցակը Պետական գրոշմով։ Բաժիններ յայտագրին համաձայն շուտով պիտի վճարուին՝ պ տութեան երաշխաւորութեամբ, գիները վճարելի Ա Արծաթական մարկով։ Ամեն հաւանականութեան համ ռակ՝ եթէ երբեք վիճակահանութեան յայտագրին շահակ մը անյարմար թուի՝ պատրաստ ենք վիճակահանութենէ ռաջ անյարմար դասուած տոմսակներն ետ առնուլ և դ նուած գումարը հատուցանել։ փափաքողին կարող կանխաւ յղել վիճակահանութեան պաշտօնական յ տագիրն ձրիապես ի տեղեկութիւն։ Կ'ազաչենք որ գրուել փափաքողները համձին կարելի եղածին չափ շուտով ղր մեզ իրենց հրամանները բայց ո և է պարագայի մէջ նախք

30 Ապրիլ 1894 Ն. Տ.

ՎԱԼԱՆԳԻՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ

Դրամատուն ՀԱՄՊՈՒՐԿ

Ազատ Քաղաք, Գերմանիա